

MÉJELÉN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... kor. 10.—

Negyedévre ... kor. 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca. 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, márczius hó 30. —

Április elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Szent Drinápoly.

— márcz. 28.

Két nagy tűz ragyogott bele a márcziusvégi borus éjszakába. Szófia fölött az örömtűz sugárcévi világosították meg az égboltozatot és nagy füstje volt a drinápolyi tűznek is. Az első, az illumiácziós játék volt, a majálisi ünnepségek kerti lampionjaira és szelid örömeire emlékeztető, a másik (az, amelyik nélkül nincs meg az első) a napoleoni orosz hadjáratnak, a saját lángjába, tulajdon pernyéjébe temetkező Moszkvának az emlékét hívta elő. És ha Drinápoly nem bukik el moszkvai borzalmak közepette, akkor nincs márcziusi majális Szófiában. — Ilyen az élet — mondanák azok, akik kedvelik a közhelyeket. És igazuk van, ha mondják, mert az élet csakugyan ez: a pusztulásnak óriási lángja kell ahhoz, hogy valahol másutt más emberek gyöngé örömtüzcskét gyujthassanak. Előbb sirni kell valakinek, hogy másutt mosolyoghassanak, és a sirás mindig több könyvet eszik meg, mint amennyi örömből a mosolygás fakad. A szófia öröm is mulandó lesz, időtartamra szóló, de a halál drinápolyi munkájának az érvényessége örökös. Valóban, a mérleg két serpenyője nem egyenlő.

Igaz, mindennek így kellett történnie. Így kívánták azok a nagy történelmi törvények, amelyek a népek és a nemzetek életét szabályozzák; a törvények, amelyek ellen nincs fölebbezés, amelyek a sorsot, a végzetet, talán — oh jaj — magát az Istent jelentik. Így kellett a dolgoknak történniök, ezt tudjuk, de mégis az a perc, az a nap, vagy az a hét, amelyik alatt az elkerülhetetlen szükségesség történik, igen csunya egy

valami. Vannak idők, amikor még a kortárs könnyű szerepe is tulságosan súlyossá válik az ember számára.

Az ilyen idők, mint Drinápoly bukása is, szülik az agyban azt a lehetetlen gondolatot, a lélekben azt az elérhetetlen vágyat, hogy bár lehetne az életet más-ként beosztani. Bár lehetne a borzalmas idők alatt halottnak lenni, úgy hogy azok a napok, amelyeket így tudatlan dermedtségben töltöttünk, később hozzá-adódjanak, hozzászámíttassanak életünk kimért nap-jaihoz. Igen sokan szívesen lettek volna halottak a drinápolyi hét alatt, ha megadatik nekik, hogy ezt az időt, ezt a hetet utóbb derűben és boldogságban élhes-sék máskor, másféle sorsjárásnak a napjaiban.

Zseniális H. G. Wells-utópia az, amiről ábrándozunk, Wells-utópia, vagy még annál is nagyobb számár-ság? Lehet, de az is lehet, hogy nem. A feltalálók minden önhittsége nélkül szerény találmányt vagyunk bátrak prezentálni. Találmányunk, amilyen zseniális, éppen olyan egyszerű is. Legyünk időközi analfabétákká. Bizonyos napokra és hetekre feledkezzünk meg arról, hogy Gutenberg feltalálta a nyomtatást, arról, hogy van betű, van ujságpapíros, van előfizetési nyugta, és ne olvassunk ujságot.

Lehetetlen dolog volna ez? Miért? A régi szép időkben például esztendőig garázdálkodott angol sereg Franciaországban, vagy francia katonai erő Itáliában, és boldog Magyarországon semmit sem tudtak erről az emberek. Semmit sem tudtak, csak a saját bajaikat, és a boldog-boldogtalan várur meghalt saját örömeinek és saját bujainak közepette, és nem kellett hogy napjait megmérgezzék ama förtelmeknek a hiri is, amelyeket II. Mohamed katonái a meghódított Bizáncban el-követek. Hogy a török későbbben éppen emiatt jutha-tott el Magyarországra? ... Eljutott volna amugy is, aminthogy ma mindent tudunk, mindent, mindent és azért mégsem marad el egyetlenegy baj sem. Minek hát mindent tudni? Mire való, hogy a magunk ezer bevallott és bevallatlan nyomoruságunk tetejébe még idegen halálynöszörgésekkel is kinozzuk létünket, az arasznyit? Ne olvassuk hát a füstölgő táviratokat és a véres napihireket, a háborukat, gyilkosságokat és a rövid hírecskékre taglalt kegyetlen gyászrovatot, és akkor talán kevésbé leszünk busak, mint amilyenek most vagyunk.

Vagy ezt sem lehet? Tán ellenkezik ez az emberi természettel, amely örök időktől fogva megkívánta, hogy a lélek idegen szenvedések fölött révüldözzön.

Idegen szenvedések miatt sirva reszketni, az ember megátkozott lelkének credendő, pokoli szomjusága. Mert ha nem így volna, akkor a hitregék nem a megindító mártíriumok krónikái volnának és Shakespeare szomorujátékainak nem akadna sok évszázad után is annyi nézője és sirója. Valóban az embernek tudnia kell Szent Sebestyén vértanúságának történetét, ájuldoznia kell Desdemona sorsa fölött és álmatlankodnia a déli szláv katonáknak, a hősi fajankóknak otromba és kegyetlen és gyáva vitézkedései miatt. Csak a szatócs alacsony gondolkodása mondja, hogy nem szabad a színházba menni, amikor ott tragédiát játszanak, mert hiszen (mondja a szatócs) elég tragédia az élet az ő sűrű házbérnegyedeivel és irgalmatlan váltólejárataival.

Idegen szenvedésekről is tudomást kell hát szerezniünk, mert ezek is kiemelnek napjaink szürke dermedtségéből és ezek is megtisztítanak. Az újság kegyetlen rovatai pedig mégis csak-ugyanazt az ősi és öntudatlan ösztönt szolgálják, amelyik megkívánt szentséggé teszi a vallás vértanúiról szóló hitregéket. Drinápoly bevétel, Palics szerzetes meggyilkoltatása, a megcsontított török katonák, a megdézsmált becsületű török nők, a lemészárolt török gyermekek, mindez a sok csunya vér valamikor templomi aranynya fog változni. A megilletődés fog valamikor térdelni ez ártatlanok nagy sirja fölé, a nagy sir fölé, amely akkor már az egész föld lesz, hiszen a kegyetlen győző el sem temeti az elesett harczost, akinek porait szerte viszi a szél, hogy az egész föld válhassék az ő temetőjévé. A drinápolyi nagy tűz egyetlen dicsfénykoszorúvá csinosodik, amely nagy, mert ösmeretlen hősök lekasabolt, kitépett nyelvű, kifolyatott szemü koponyáit fogja övezni. Szent Drinápoly — fogják rebegni és közben a törökökre gondolnak, akik igaz keresztény mártirokként haltak meg — az egyházi anyakönyvi kivonatok tanuságtételei szerint — keresztény katonák kezétől.

L. L.

Anyám a tükör előtt.

A tükör, mely előtt most állok,
Velence ódon üvegsíkja.
Sokszor merengek rajta este,
S memoíám, a fáradt fecske,
Holt vizét halkán meghasítja.

Tükör, tükör, te néma tenger,
Mögötted hömpölyög az élet.
Te láttál, mikor ifju voltam,
... Most látsz árván és elvirultan.
Szép negyven évem már tiéd lett.

Ó, voltam én is szép kisasszony,
A muzsikáért hogy rajongtam!
Három istennő... énekeltem,
Három istennő... férjhez mentem,
Mert jött a sors és meghajoltam.

Én nem tudtam, hogy mi az élet,
Az életet én nem kerestem.
Az újság megjött este hatkor,
Lámpát gyújtottam alkonyatkor,
S öt éve egyszer voltam Pesten.

... Így multam el egy kis szobában
Voltam és a fotelben ültem.
Mint fali kép éltem magamba,
Az ékszer megfakult nyakamba,
S mire felálltam... megvénültem.

Ha elmegyek, tükör, temess el,
Ne mondd senkinek, hogy ki járt itt.
Te Velenczében leszel tenger,
Én járok majd a fellegekkel
... S emlékem fénye rád világít.

Ambrus Balázs.

A vörös postakocsi.

(Regény.)

(12)

Írta: KRÚDY GYULA.

A bujdosó Rezeda ur egy napon megismerkedett Bertával, az állatorvos fiatal feleségével, aki olyan szép volt, mint Eszter, és erényes, mint Zsuzsánna. A buskomoly ifju magányos, panasz nélküli élete meghatotta Bertát, aki leánykorában a pesti nőnevelőben is töltött egy esztendőt. Talán érdekelte egy kissé a tizenhat-esztendő, korán fejlett ifju, aki törökverő karddal megy harczba egy kézmárki kisasszonyért!... Berta nagyvilági hölgy volt a tirpák városában, ruhája szövetét a párisi Bon Marché-ből hozatta, cipője francia sarka pesti szuster kezét dicsérte, és halovány, finom arcán olyanforma borongás lakott, mintha gondolatai másfelé, messze innen kalandoznának és Berta meg sem látja az ujonnan keletkezett Ruzsonyi testvérek divatárusok kirakatát. Francia szavakat tudott, amelyeket ügyesen kevert beszédébe és kedvencz írója volt. Maupassant! Holott a város kölcsönkönyvtárában, amelyet a ferdevállu és szeplős Rosenfeld kisasszonyok vezettek, még hetekkel előre kellett jegyezni Rocambolé-ra és A véreb-re. Előfizetője volt a Párisi Divat-nak és A Hét-nek. És pesti leánykorában megismerkedett Heltai Jenővel. Művelt volt tehát és a keresztény és zsidó hölgyek orrukát fintorgatták, midőn délben a korszón egyesegyedül sétált. A zongorán kifogástalanul játszotta Csajkovszkij románczát és este a pesti Operára gondolt, ahol egyszer a Bécsi keringő című balletet látta. A körme oly fényes és tiszta volt, mint egy francia hercegnőé és talán náplót is irt, — de lehet, hogy ezt már csupán a városbeli hölgyek gyöngéd boszantására cselekedte. Sport szempontjából hosszú sétákat szokott tenni a város környékén, midőn is kis gyöngyháznyelű pisztoly volt a hosszú köpenyeg zsebében és sohasem hiányzott kezéből a sárga borítékos francia könyv.

Rezeda ur elkísérte hosszú sétáiban az asszonyt és többnyire hallgatagon kullogott a szigorú nőcske mellett, akinek cipője parányi nyomokat hagyott a gyalogösvényen. Aki Rezeda urat közelebbről ismeri ebből az időből, csaknem teljes bizonyossággal mondhatja, hogy a ligeti és városvégi sétákon, a finom ur-hölgy oldalán a koravén ifju romantikusan gondolt első

szerelmére, Stolcz Herminre, pedig az iskolai költőként kívül egyetlen rim sem csengett még szívében.

Egy alkonyattal Berta — midőn a messzi szélmalomig sétáltak és utközben vándor énekest hallgattak — így szólt a diákhöz:

— Fiam, maga tulságosan műveletlen. Egyszer kinő a bajusza és elkövetkezik az ideje, hogy meg-nősüljön. Hermin kisasszony akkorára már férjhez ment és piszkos kölykeit mosdatja. Kegyednek új nők meghódításán kell törni a fejét. Mondja, mit tud maga mondani egy nőnek, akinek tetszeni akar?

Rezeda vállat vont:

— Én nem akarok tetszeni.

— Fiam, ostobaságot mondott — szólt igen komolyan Berta. — A földön azért vannak nők és férfiak, hogy egymásnak tetszeni akarjanak. A nők csupán ezért tüzik a madarak tollait a kalapjuk mellé. Adok magának egy könyvet a könyvtárból. Abból megtanulja egy kissé az életet. Ígérje meg azonban, hogy elolvassa!

— Ígérem — felelt némi vonakodás után a hős fiu.

Estére, az ablakon át Berta (vékony, aranyvégű cigarett füstölgött szájában ekkor) egy marquinbőrbe kötött könyvecskét adott át Rezeda urnak. A könyv címe: Anyégin Eugén. A diák napokig bele sem nézett a könyvbe, mert ezidőtájt végrendeletét írta. Anyai jussáról rendelkezett, — amely nem volt. Kedvenc ebeit, lovait, birtokait mind a kézmárki leánynak hagyományozta. Kár, hogy nem volt kéznél egy megbízható öreg szolga, akivel lóháton küldte volna el az írást. A postára bizni bizonytalan ily fontos okmányt.

Harmadnap, az ágyán heverészve, felnyitotta a könyvet, és miután a költő életrajzában (az első lapokon) azt olvasta, hogy Puskin párviadalban agyonlőtte a szép testőrtiszt, elismerő érdeklődéssel látott hozzá a hosszúnak ígérkező költeményhez.

Anyégin! Tán csak azért volna jó még egyszer ifju tanulónak lenni, hogy az elhagyott liget padján, kivésett női szívek és névkezdőbetűk között először olvasuk ismét Anyégin Eugént! Moszkvába utazni és a balletnek tapsolni, Tatjáná levelét venni és a Néva partján sétálni! Mindnyájan Anyégin Eugének vagyunk ifju korunkban. És Lenszky bus sirhalmán ugyan ki nem könyezett?

Berta jól választott. Az Anyégin olvasása egyszerre új világ csodáit nyitotta meg Rezeda ur előtt: elhatározta, hogy életcélt választ, költő lesz, hirlapíró, Puskin Sándor lesz, — és mindezt egy éjszaka, midőn égő homlokokkal és szinte túlradó szívvel olvasta az orosz költő összecsendülő sorait. Másnap, a régi temető felé sétáltak éppen, Rezeda ur bátran és könyves szemmel fogta meg a Berta sárgakeztyűs kezét.

— Tatjáná! — mondta.

Az asszony megsimogatta az ifju nedves szemét.

— Örülök, hogy felébresztettem önt, fiam: »De ne siessen: élni és tulhajtva ez érzést...« Várjon csendesen. Estére majd új költő könyvét találja az ablakon és új csodavilággal ismerkedik meg.

— Szeretem.

— Tehát már szeretni, hódítani, bátornak lenni is megtanult Anyégingtól, kedvesem? — felelt mosolyogva az asszony. — Ó, maga nagyszerű tanítvány. Remélem, még egykor meghalni is kíván majd érettem, mint Musset Alfréd. Tehát estére a könyv helyén lesz és most ne beszéljünk többet a dolgról.

A második könyv, amelyet Rezeda ur Berta jóvoltából olvasott, Dombey és Fia volt, szerzője az angol mesemondó, Dickens, akinél szebben és meglátóbban

Angliát, Londont és a brit ifjúságot és öregséget, a velszi mezők felett fénylő ködöt és az angol nők szívében szálladozó báránylegeket senki sem írta meg. Rezeda ur csaknem könyveivel öntözte a drága urnó kezét és az orosi szőlők felé sétálva, töviről-hegyire megbeszélték a kis Dombey életét és halálát.

— Ön a miss Florentin, asszonyom — rebegette meghatottan Rezeda ur.

— Köszönöm, hogy regényhősnőnek tart, — felelt vidosan Berta — míg a városban divathölgynek csúfolnak.

A harmadik könyvet, amelyet Rezeda olvasott, Andersen írta és mesék voltak. S e naptól fogva különös áhitattal mentek el utjukban a régi szélmalom mellett a város határában és a régi esőcsatornákat, amelyeket eddig észre sem vettek, mind szemügyre vették.

A negyedik könyvben Boccaccio novellái voltak... S a florenczi volt okozója annak, hogy hirtelen megszakadt a szép regény.

Rezeda ur egy éjszakán — május volt — felnyitotta az utcáról az ablakot, amely Berta hálószobájába vezetett, mint Boccaccio tanácsolta. Lábujjhegyen, tapogatódzva közelgett a szobájában, ahol csendes lélekzés hangzott a sötétségben. A helyet már előre tudta, ahol Berta aluszik és már érezte az ágyból felszálló asszony-szagot és lágy lélekzése a hölgynek mint tearózsakoszorú helyezkedett Rezeda ur fejére.

A sötétben ekkor megdördült egy mély hang:

— Ki jár itt?

Rezeda ur az ablaknak ugrott, utjában felboritva székeket, asztalt, a villamos lámpa felroppenő fénye megvilágította neki az utat, de az állatorvosnak is, aki revolverből golyót küldött a menekülő arszlán után. A golyó Rezeda füle mellett süvöltött el, mintha egy végtelen huron hosszú hangot vont volna a Halál és még éjjel összepakolta kis holmiját, elszökött a városból... Oxfordból, diplomatapályából és mindenből — amelyet Rezeda ur módos szülei terveztek fiukkal — egyszerre szertefoszló álom lett. Ez volt története Rezeda ur ifjúságának, aki ez éjtől fogva vándorló és körülbelül foglalkozás nélküli költő lett, vidéki hirlapíró és később budai lakos, — csupán az éjszaka iránt felébredt szerelme, a titokteljes és rejtélyes dolgokhoz való vonzalma maradt mindig üdén és frissen, bár minden könyvet elolvasott már, amely erre érdemes volt.

Bertával, az állatorvosnéval, körülbelül esztendeig levelezett Rezeda ur. Általában a nappalai azzal teltek el, hogy nőknek leveleket írt egy hüvös, bolthajtásos és félhomályos hónapos szobából, amely egykor börtön vagy barátczella lehetett. Az íróasztalnak rokokó-lába volt, a tintába aranyos port kevert, a nevét úgy írta alá, mint egy apát és a lilaszínű pecsétviaszba egy régi pápa czimerét nyomta a boríték hátára. Olykor ludtollal írt, midőn Bessenyei gárdista neve alatt levelezett hölgyekkel, máskor piros inicziálékat rajzolt a pergamentre, midőn Frankenstein lovágként váltott levelet egy vidéki kisasszonnyal; írt, mint Anyégin Tatjánához; írt, mint Szindbád, ezeregyéjszakai kereskedő, — ő volt Henry III. francia király és »navarrai Margitnak« írt poste restante a Vizivárosba. Olykor ebédje sem volt és szép álneveken törte a fejét, amelyeket a nőkhez írott levelek alá lehet írni. Különös sikerrel utánozta Zápolya György aláírását, amelyet egy régi íráson talált. A Tabán és a Vár romantikus hölgyeivel hosszú-hosszu leveleket váltott, anélkül hogy személyesen egyetlent is megismert volna a drága nők közül. Este vagy éjjel becsusztatta a leveleket a nyitva felejtett ablakon, kapuk és ajtók alatt, majd a postára bízta titkát, és sohasem haragudtak a nők,

ha egy-egy régi lovag nevében szíve érzelmeit tolmácsolta. Csupán Izaurával volt baj; egy kis szobaleánnyal, aki nem tudott olvasni.

Berta régen megbocsátotta az éjjeli látogatást, — van olyan nő a világon, aki az ilyesmit meg nem bocsátaná? Levelét poste restante kérte Bornemissza Zsuzsanna névre a vidéki postára és sűrűn írta Rezeda urnak, hogy jobbára úgy érez iránta, mint egy anya, vagy egy idősebb nővér, aki régi erdélyi kastélyban vezeti a gazdaságot, míg öccse a királynő udvarában szolgál. Könyveket küldött és a könyvekben megjelölte azokat a helyeket, amelyeket ő maga nagy élvezettel olvasott; olykor egy hajsza, máskor egy czeruzajel mutatta, hol ábrándoztak el a szép szemek a messzi vidéki városban. Így ismerkedett meg Rezeda ur Thäckereyvel és Dosztojevskij-jel. Berta a francziák közül Maupassant-t imádta, míg a spanyolok közül Cervantes és Alarcon Péter mulattatták. Hoffmann Amadeus Th. és a csodálatos Csehov együtt érkeztek Budára és Tennyson Királyidilljei több levél váltására adtak alkalmat. Így nevelte, művelte Berta a távoból Rezeda urat, míg egy napon azt írta, hogy férjével Pestre jön és pünkösöd délután felkeresi a királynő udvarában lovag-öccsét. Rezeda ur ekkor elszökött hazulról, késő estig bolyongott a budai hegyek között, a fűbe feküdt, sirt, verset komponált, nagyon szerencsétlennek érezte magát, öngyilkosságra gondolt és éjjel lábujjhegyen lépett be a hónapos szobába, amelyről leveleiben mindig mint csodálatos lovagteremről emlékezett meg, hol aranyszínű selyemköpenyegben és biborsapkában szokott sétálgatni, nagy óra van a sarokban, amely Haydn egyházi zenéjét játszsza éjfélkor, és régi imázsámsoly felett középkori feszület, ahol imádkozni szokott Bertáért... (Talán szégyenletében szökött el hazulról Rezeda ur, vagy mert olyan furcsa ember volt, hogy nem mert azzal találkozni, akit véleménye szerint legjobban szeretett?...) Az asztalon egy szál sárga rózsa feküdt. Berta üzenete volt ez. — Azután többé sohasem leveleztek.

Nyár volt és Rezeda ur a Várból Pestre költözött, a Józsefvárosba, ahol lombos fák álltak az udvaron és az ablakok éjjelente nyitva voltak a földszintes házakon, ahol megállott hősünk és alvó nők lélekzetvételét hallgatta. Varrólányokkal barátkozott és délután olykor a kávéházba járt, miközben magányosan, ismeretlenül bujt el az ujságok mögé és a pinczért garçon-nak szólította. A levelezés teljesen megszűnt, szép álnevek többé nem jutottak eszébe, ismeretlen nőknek nem adott rendez-vous-t a várbástya alatt és nem fenyegette többé a budai kisasszonyokat, hogy majd megszökteti őket csendes otthonukból. Eleven nők ismeretségére vágyott és a mellbeteg varrókisasszonyt és barátnőjét, a kis masamódot, vasárnap délután a cukrászdába vitte, de, hajh, korántsem érezte magát már boldognak az egyszerű nők társaságában. Démoni nők, orfeumi dámák, sanszónettek, franczia szubrettek alakjai kóvályogtak az álmaiban. Tánccsónőkre gondolt, akik Kanadából jönnek Budapestre, és czirkuszlovarnót látott, aki a nyeregből rámosolyog, miközben paripája tánclépésben jár az emelvényről hangzó muzsika ütemeire. A nagyvilág csalogatta és az orfeum plakátjai előtt hosszadalmasan megállott. Miss Florence szomnambulista, vagy Sena Frasquita spanyol tánccsónő estére elmulatatták Rezeda urat, anélkül hogy valaha látna volna őket. A miszt könnyedén beállította egy régi skót vadászkastély halljába, vörösesszőke haju, igen finom arcú és tündöklő szemű nők közé, bizonyosan piros lovaglókabát simul karcsu derekához és czirkuszi ostor van a kezében, míg a

szenyóra a szevillai nők mámorító gráciáját és a jerezi borok tüzeit küldte el magányos álmodozónk szívébe. És nemsokára ezután sikerült megismerkednie egy Hortense nevű virágárusnővel, akinek kedvéért az éjszakáit az orfeum-kávéházban töltötte és hajnalban hazakísérte a zsidóleányt, miközben az elhagyottabb utcákon átvette tőle a virágoskosarat. A csodálatos művésznők közül, akiknek nevével a gáláns kertészek rózsákat, almákat és körtéket neveznek el, Hortense volt az, aki a nagyvilágról, az orosz nagyhercegekről, makrókról és pénzszerő sikkasztókról mesélt Rezeda urnak, midőn hajnalban egy kis néptelen kávéházban letelepedtek, az asszony kávé, a férfi szilvóriumot rendelt...

— És a: balletben mi ujság, kedvesem? — kérde Rezeda ur a már kissé elvirult Hortense-t.

Ismét elrepültek hónapok, Rezeda urat egy képes ujság kis irodájában találjuk, ahol hajnalban a forró levegőjű, ólomszagu ketreczben korrigálja a nedves hasábokat, hirlapirónak nevezi magát és olykor hozzájutván a színházi jegyhez, egy zöldruhás tündérbe lépzen szerelmes, aki az első sorban énekel a karban. A New-York kávéházba járt és Hirsch kávé uraktól tanácsot kért, kritikus legyen, vagy poéta? Hirsch urék abban az időben még rajongtak az irodalomért, — így regélte egykor nagyatyám.

Igy élt Rezeda ur Pesten, amíg vidéki ismerősei, a színésznők megérkeztek, és a Pattantyus-utczában a szép regényeket és verseket felolvasta, amelyeket egykor Bertától kapott ajándékba. A belvárosban lakott, de éjjel megállott a nyitott ablakok alatt, hátha kipillant egy nő a csillagokra, az éji égboltozat felhőire, vagy a holdra, — de sohasem nézett ki senki az ablakon, midőn Rezeda ur hazafelé bandukolt. Csupán ő állott egyedül a nyitott ablakhoz husvét reggelén egész Budapesten, hogy Fauszt módjára üdvözlje a kelő napot, miközben verseket mondott magában és szívesen eladta volna lelkét az ördögnek, ha az megvetté volna.

A budai cukrászdabeli találkozás egyik következménye volt, hogy Rezeda ur sohasem olvashatta fel Csértáphonov és barátja nagyszerű történetét, a csendes és tiszta délutánoknak vége lett, midőn a kis lakásban szinte regényesen lehetett hallani a belvárosi tornyok óraütését, és a tavaszi napban együtt telt meg a szoba a cserepes virágok és a kisasszonyok illatával. Szilvia már korán délután felöltözött és mint önálló hölgy, kíséret nélkül elment hazulról, a keztyűjét a lépcsőn gombolta be. Horváth kisasszony egy-két napig busult barátnője hűtlenségén.

— Vajjon hová mehet? — kérdezte Rezeda urat, aki olyan lehorgasztott fővel járt, mintha halott volna a háznál.

Rezeda ur nem felelt, csak méltatlankodva, vagy fájdalmasan vonogatta a vállát. Fel és alá járt a szobában és csupán néha nevetett, mintha hegyes törrel szurkálna valaki a szívét.

— Hová? — ismételte Horváth kisasszony.

Rezeda ur gunyosan felkaczagott:

— Tölem kérdezi azt, nagysád? Kegyednek jobban kellenne tudni barátnője titkait, másrészt nagyságod szintén a női nemhez tartozik és a nők tán csak értik egymást! Igaza van Strindbergnek: a nők furcsa kis állatok, nem szabad őket emberszámba venni. Egyetlen intés, jeladás elegendő nekik, hogy megtáncorodjanak és elhagyják a tisztesség mesgyéjét. A nőket meg kellene büntetni a férfiaknak, hogy ismét visszadobják őket a rabszolgaságba. Ha éntőlem függne, minden második nőt megégettetnék Pesten....

— Szilvia miatt? — kérdezte Klára és alattomosan nézett Rezeda urra.

— Szilvia miatt is, meg a többi miatt is — felelt hevesen Rezeda ur. — Hát nem furcsa, nevetséges a barátnője, kedvesem? Találkozik egy bárgyu karmesterrel, aki tán azt se tudja, hogy él és mit jelent élni; Szilvia erre nyomban felborítja eddigi nyugodalmát, csendes életét... Budára jár a czukrászdába, mint a félrelépni óhajtó pesti asszonykák, akik a katonát vagy a nagyhajú zenészt várják és lefüggönyözött kocsiban gurulnak elhagyatott, csendes utcákon a Várhegy alatt... Igen szép dolog a szerelem, csak né járna annyi nevetséges, félszeg pózzal! A sürű fátyolok, amelyeket a Budára ránduló hölgyek az arcukra kötnek, a tetőtől-talpig friss, beillatosított fehérnemű és az új keztyű: ugyebár mind a bűnnek eszköze? Törvényt kellene hozni, hogy ha valamelyik pesti nagysága új harisnyában megy át a hidakon; a Gellérthegy alatt máglyára állítatik. Tudom Istenem, hogy elmenne a kedvük a hölgyeknek a budai czukrásztól, a kalandos kocsikázástól, buta katonától, félbolond muzsikustól... Szilvia sohasem fűzött azelőtt rózsaszínű szalagot az ingébe!

Horváth kisasszony álmélkodva csóválta a fejét:

— Honnan tudja, uram?

— Mert nem is volt rózsaszínű szalag a háznál. Miért teszi? Az ostoba karmesternek akar tetszeni? Ki az, mi az a Medvé? Semmiházi, himpellér, szoknyavadász. Bizonyára akkor is valamely hisztérikus kisasszonyt várt a czukrásznál, akit zenével, művészettel, meg egyéb, félbolond nőket megigéző dolgokkal szédít. Kedves Klára, itt tenni kell valamit, nem hagyhatjuk Szilviát áldozatul esni egy bolondos szeszélynek, egy budai czukrászda émelőgős hangulatának, ahol édeskés Mozart-zene hangzik az órából és a sárga tapétán rokokó-gavallérok és dámák sétálnak karöltve, — mindez azért, hogy az asszonykák elcsuszszanak az élet parketjén.

Klára hangosan, teli szájjal kaczagott.

— Maga a legmulatságosabb ember, Rezeda ur — kiáltotta. — Egyszer azt mesélte önről egy ismerőse, hogy mikor Luther Márton vallásáról a katolikus hitre akart áttérni, elment a Mária-utcai jezsuita rendházba s az ottani sánta kertészt kérte fel keresztapának. Nos, kegyed ismét a sánta kertészhez fordul... Vajjon mi közöm nekem a budai czukrászhoz és Szilvia sétáihoz? Bizonyára sokkal boldogabb ő, mint mi együtt ketten. Lehet-e nagyobb boldogság, mint szeretve, szerelemben, karba fogózva sétálni szép tavaszi délután Budán, ahol az ember nem találkozik ismerősökkel? A régi házak, a kanyargós utcák mint megannyi büntársak integetnek és a Tabánban a templom délután is nyitva van, midőn az oltárokon május virágai nyílnak a Szűz tiszteletére és a virágok illata a tömjénnel vegyül s a hátsó padosorban, a néma templomban örök hűséget lehet esküdni. Ön talán még sohasem volt elhagyott, csendes templomocskában kedvesével karján és így sohasem láthatta, hogy minden Mária-kép megenyhül és biztat és nagybajuszu szentek megbarnult vásznakról szinte előrehajolnak, midőn a hátsó sorban egymás mellett térdepel ifjú és hölgye... Volt már templomban?

— Voltam — felelt haragosan Rezeda ur. —

A Rókus kápolnájában, sőt, koratavaszi hajnalon, midőn köhécselő, bánatos apáczákkal telik meg a hajó, akik tán akkor jönnek a haldokló mellől és érette mindjárt imát mondanak. Odajártam egy időben, mert én is haldokoltam és azt óhajtottam, hogy az apáczák zárják le a szemem. Vajjon mért nem megy Szilvia apáczának?

Horváth kisasszony csendesen felállott és a Rezeda ur vállára tette a kezét. Hosszasan az arcába nézett:

— Mondok valamit, Rezeda ur. Ne keseregjünk mi itt egymással. Odakünn napfény van és tavasz. Maga lemegy az utcára s én felöltözök, aztán sétálni megyünk, ha úgy tetszik, Budára. Ahol senki sem látja, ott a karjába kapaszkodom.

Rezeda ur kezét csókolt Klárának. A színésznő megsimogatta két oldalról az arcát, mire Rezeda ur gunyosan nevetett.

— Valamely vallomással tartozom magának, fiam — mondá kissé meghatottan Klára. — Bűnös vagyok. Kálvin hitében nevelkedtem, nem mehetek el a jezsuitákhoz gyónni, mint a boldog katolikus asszonyok. Majd magának gyónok meg mindent.

Rezeda ur elhalaványult:

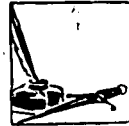
— Mi történt?

— Ne ijedjen meg. Semmi sem történt. Szereti a piros színt? Piros kalapot teszek a fejemre.

(Folytatása következik.)

Toll és tör.

— márcz. 28.

MÁR SIRTAK A BUS MAGYAROK, hogy a kaurmány, az átkos, a Bécs cselédje nem sodor új kötelet Hunnia nyaka köré. De ahol a legnagyobb a baj, ott van legközelebb a segítség és valahol, messze, a bécsi határon, szélnek röpi egy kis hír, hogy a kormány megregulazza a sajtót és kivieszi a sajtóbíráskodást az esküdtek kezéből. Lett erre öröm, lakzi hegyen-völgyön; egészen fölgyullanzódottak a kedélyek és friss erővel védtek a sajtót, amelyet hajdan — méltóztassanak a koalíció aranykorára, Nagy Emilre emlékezni — pofonokkal akartak megrendszabályozni. A kormány czáfolt, de ők a homokba dugták a fejüket, mint-hogyha számum közeledne. Szegény struccz, — a homok az egyedüli, aminek az exisztenciáját köszönheti.

PÁRISBAN ÁRVERÉS LESZ. Kiméletesebben szólva, Párisban a nyár folyamán aukcióra gyűlnek a nagy műbarátok s alkudozni fognak Nemes Marczell királyi tanácsos képeire. Mert, rosszak a pénzügyi viszonyok s Nemes Marczell kénytelen meghajolni a viszonyok hatalma előtt. Nemes Marczell leteszi a fegyvert és megadja magát. Sukri pasa kapitulálása óta ez nem nagy szégyen, s lehetséges, hogy Nemes Marczell éppen csak Sukri pasa meghódolását várta. Nem akart első lenni a meghódolásban, mert ismert szerénysége fellázadt az elsőség gondolata ellen. Most már ő is tul van rajta. De mi lesz ezután? Mi lesz a gyűjtés szenvedélyéből, miben és hogyan tombolja ki magát ez a szenvedély? Amig mi ilyen problémákkal bibelődünk, Nemes Marczell boldogan mosolyog és elégedetten dörzsöli kezét: Hála Istennek, hogy végre kapitulálhatok. No igen, mert Nemes Marczell a műbarátság egész ideje alatt erre a kapitulációra készült. Hiszen tetszik tudni: vannak kereskedők, akik azzal a terfivel nyitják meg üzletüket, hogy csődbe mennek majd. Ezeknek a csőd, Nemes Marczellnek az aukció a cél. Nincs ebben kivetni vagy lekritizálni való. A kereskedő-szellem tiszteletet is érdemel, s mi csak most tiszteljük igazán Nemes Marczell urat, mert csak most tudjuk, hogy nem is volt olyan rossz kereskedő, mint amilyennek mutatta magát.

A HUSVÉTI CZIKK Deák Ferencz óta tradíció a magyar politikában, és Andrássy Gyula, a tradíciók elegáns éjjeli őre gondoskodott róla, hogy a jogfolytonosság ezen a ponton se sérüljön meg. És megírta a husvéti cikkét. Szó sincs róla, csupa okosság volt, amit belekiáltott a pusztába, de most olyan világot élünk, hogy ha van valami, amit nem szabad mondani, az az okosság. Ma vagy nagyszerű igazságok, vagy nagyszerű hazugságok kellenek az embereknek. Ahhoz, hogy a gróf igazságokat mondjon, ahhoz tulságosan pártember, és ahhoz, hogy hazudjon, ahhoz tulságosan — gróf. Mi elhiszszük, hogy Andrássy Gyula, aki embernek is, filozófusnak is sokkal majesztetikusabb, semhogy jó politikus lehetne, mindenkinél okosabb. De mért kellett ezt egy külön husvéti cikkben bebizonyítani? Óh, nagy különbség van a Deák Ferencz és az Andrássy Gyula husvéti cikke közt; Deák, a veszteglésében is termelő, azt írta meg, hogy mit kell tenni, Andrássy azt, hogy mit kellett volna tenni.

A VÁROSHÁZÁN GYÁSZBA BORULTAK AZ URAK és megtépték ruhájukat. Nagy a szomorúság: Budapest közönsége, jobb üzletet csinált az állatkerti vendéglővel, mint amelyet az urak akartak. Félmillióval több haszon jut a fővárosnak, ami valószínűségi katasztrófa. Mert az urak hónapokig bizonyították, hogy a rosszabb üzlet a kedvezőbb. Most pedig mégis meg kellett kötniök azt az üzletet, melyet a Continental-társaság kínált a fővárosnak. Értjük a gyázt, értjük a szomorúságot. Eddig uzus volt a pályázati feltételek után odairni, hogy a pályázatonál csak az a pályázó jöhet figyelembe, aki a legrosszabb, legkedvezőtlenebb ajánlatot teszi a fővárosnak. Így kapták meg Gundelék tavaly az állatkerti vendéglőt, s hajszál híja, hogy nem kapták meg az idén is. Ezután meg kell változtatni a feltételeket, mert kitűdött, hogy a fővárosi üzletekre akadnak hasznos ígérő pályázók is. Ez rendszerváltozást jelent s az urak irtóznak minden ilyen változástól. Hogy miért? Vannak kérdések, melyekre nem lehet megfelelni, mert a válaszok unalmasok. S unalmasnak lenni nem szabad, mert az unalmas embert becsukják Magyarországon.

Krónika II.

A limonádé lovagja.

— márcz. 28.

Psylander nem jön Budapestre!... Csak ez a puritán mondat fejezheti ki elég méltóan a gyászos hatást, amelyet kedélyünkre a híres művész elmáradása gyakorolt. Nem adatott meg nekünk, hogy szemtől-szembe láthassuk és hallhassuk meg őt: a limonádé utolsó lovagját. A rég felrugott Missis Bradonok és Frau Marlitok kaján choraléja kísérte, valahányszor délczegen oltárhoz vezette párját, rendszerint a szende szokét, aki mindig csak konok viszontagságok árán jut el életének ama pontjához, amelyen túl a szoptatások és pelenkamosások boldog korszaka várakozik rá. Az utolsó férfi ő, testének brutalitásával és lelkének gyengéd szépségével; szebb Csontosnál és Bereginél; szebb Lord Douglasnél, akinek arczképét a Dorian Gray-dívat óta tartogatják lipótvárosi lányok a titkos

fiókjukban; szebb Apollo istennél és szebb az Oxford-City csapat kapuvédjénél... Ez a Psylander. A villanyoson minden reggel találkozom egy fiatal, borotvált arcú bőrzeánerrel... csak ez az ifju szebb még Psylandernél; más senki.

És ez az ur nem jön el hozzánk. Ezt már a Váci-utczában mondták el nekem, jóval előbb, hogy a lapok is közölték a gyászrovatban. Fiatal doktorkisasszonyok és deresedő baronesszek mondták fölényes és gunyos mosolylyal, vállat vonogatva, csakugy immel-ámmal, indifferens hangon, lenézőleg, en passant. Mintha azt mondanák: a fene bánja, hogy nem jön ide a szép Psylander; elvégre mi közünk nekünk az ugynevezett szép férfiakhoz! Egy görbelábu zsidó doktor, aki csupa esprit és csupa bölcsesség és már a kaszázó járásával is Heine Henriket utánozza, többet ér nekünk, mint száz Psylander az ő romantikus gyönyörűségével és természetnek vad bájával. Hogy mi motoszkált a doktorkisasszonyok, baronesszek, feministák és egyéb divathölgyek agyvelejében ezen a megvető véleményen kívül, arra nézve, kedves Psylanderem, leteszem a főszöveget, hogy sokkal melegebb és elnézőbb a te külső szépségeddel szemben. Merem állítani, hogy a Váci-utca titkolt elragadtatása van olyan heves, mint a Kossuth Lajos-utca nyílt lelkesedése. Csak épp az utóbbi sétauton nem járnak deltájban göndörhaju, alacsony természetű boherek, akik a saját jól felfogott érdekükben elmés fuvolaszólamokat hangoztatnak el romantikus flörtölések és jól kifejlődött férfi-példányok ellen... Amilyen ez a Psylander is.

Aztán megjelent a lapokban is a szomorú hír. A rovatvezetők vigasztalásul intim adatokat közöltek a művész magánéletéről. Hány gallért vált naponta és hányas számú keztyűt hord a kezén. Mik a kedvenc ételei és hány nyakkendője van. Huszonnyolc éves és naponta kétszáz szerelmeslevelet hoz számára a posta. Most énekelni tanul és három év múlva az operai művészet pályájára lép... Mindez azonban csak olvasmányoknak kellemes, de vigaszra szoruló szívek tüzére olajcseppnél is vésesebb. Mert mit ér ez az egész világ önnek, grófné, ha lemaradt attól az élvezettől, hogy Psylandert is úgy lorgnonozhassa, szemévelsimogathassa, kezével tapogathassa, akárcsak a kis Bandikát, aki mostanában lépked ki a vászonból az orfeum színpadján.

Milyen szenzáció lett volna, ha — mint ahogy azt a grófnő szépen végigszötte álmában — egy kaszinói estély után, ahová a nagy Psylander is belekábult drága pénzért, másnap a korzón a grófnő oldalán vonult volna végig eme férfi! Egész Budapest csakugy pukkadott volna a grófnő szerencséje miatt, akárcsak olyan lehetetlen alkalomkor, amikor az udvari tanácsosné Szmercsányi néppárti képviselő oldalán lebeg végig a Korona-herczeg-utczán.

Mindebből pedig nem lesz semmi. Mire a mozi hőse hozzánk is elérkezik, már meghízott operaénekes lesz belőle és nem a szerelem regényes lovagja. Akkor már csakugyan fenének fog kelleni!

Mert amire ön, grófnő, és a többi feminista oly epedve vágyik, az a mai Psylander, aki a szende szókéket a darab végén oltár elé vezeti: a czukrosviz chevalierja, a Braddonok, Marlitok, Bájza Lenkék újjászületett vasgyárosa; az annyira lenézett, de soha le nem birt szentimentalizmus vir intaeger-e.

Hallatlan! Tíz év óta szánt, vet és csépel az érzékiség kulturája a lelkeken; futuristák napról-napra nagy hallelujával temetik a szerelem romantikáját; a kölcsönkönyvtárakból már a »Vörös Liliom«-ot is szégyenlősen viszik el a hölgyek és Balmazujlakon is elhervadtak a szerelmi regények levelei... és ime a modern technika legújabb vivmánya egyszerre visszavet minket a ponyvaregényfalás és — horribile dictu — a szerelmi limonádé korszakába.

Hiába rejtegettük szégyenkezve, hiába fojtottuk vissza a szívünkbe érzékenységünket, most friss energiával pattant ki belőlünk, és kiderült rólunk, hogy mégis csak alávalóan szentimentális lelkek vagyunk. Jött Psylander és harcot izent futuristáknak, feministáknak és érzékiségben utazó talmudistáknak.

És Psylander győzött. Nemcsak abban győzedelmeskedett, hogy a szép szerelmi aventure-öket ismét népszerűvé tette az álunottság előtt, hanem abban is diadalmaskodott, hogy felébresztette a grófnők lelkében az ősanák ábrándjait; platónikus szerelmekre gyullasztotta a sziveket, amelyekből Budapesten és mindenütt csak ez az egy sóhaj fakad ki:

— Ó Psylander!

És te boldog férj, aki játékos korodban ringattad el ifju nőt nyugodalmas alvásba, próbáld meg csak egyszer meglesni álmában asszonyod remegő ajkát, szorítsd oda füledet lehellethez s hallani fogod a beléje szorult sóvár suttogást:

— Ó Psylander!

Maitre Jacques.

Templom a dombon.

Öreg tornyon odvas fakereszt,
Rajta multak áhitata rezg.
Mutatója régesrég lehullt,
Nélküle is mult marad a mult.

Alatta lenn régi temető,
Lakóira sem emlékező.
Tört kövein uj betűket ír
Esz, vihar s a hajnali pir.

Düledező, ódon imavár,
Benne papok kósza lelke jár.
Harangszava nem bong már reményt,
Áll az idők kutágasaként.

Idők kutja soha nem apad,
Csak dagasztja minden pillanat.
— Néz beléje, néz, szünetlenül,
Mig egyszer tornyostul elmerül.

Falu Tamás.

Lukardisz.

Írta: JAKOB WASSERMANN.

(2)

Mozdulatlanul hallgatta Anasztáziát.
Hosszú, szép arcza hol elpirult, hol elhálványodott.

Nem volt ez csábítás, nem volt megismerést sóvárgó lányos vágy ingere, sem titkolt kalandvágy; nem csengett fülébe más, csak a kötelesség hívó szava.

Anasztázia Karlovna kemény vonásaiból ő nem olvasott egyebet.

Meg sem kellett fontolnia, mit határozzon; rögtön és megmásíthatatlan határozottsággal tudta, mit kell tennie.

Menyasszony volt. Hat hónapja már, hogy jegyet váltott egy petersburgi nemes urral, Alexander Michailovits Kussin tanácsossal.

Szülei és a család barátai bizonyosra vették, hogy e dúsgazdag ur oldalán irigylésre méltó sors vár rá, s ő maga is boldognak érezte magát.

Elhatározásában legfőbb ez az egy körülmény ingathatta volna meg, ez a vonatkozása ahhoz, aki iránt testvériesen igaz érzélemmel viseltetett.

De amint Anasztázia, aki ezt megérezte, oly módon folytatta rábeszélését, hogy megnyugtassa őt, a leány összeráncolta homlokát s kijelentette, hogy minden ily szó fölösleges, az ő vőlegénye sohasem fog róla oly véleményt formálni, hogy rosszat vagy csunyat cselekedett.

— Rászánja hát magát? — kérdezte Anasztázia halkán, miközben szürke szemének tekintetét a leány kezére szegezte.

— Rászánom magamat — felelte Lukardisz épp oly halkán s meg sem rebbent a pillája. — Csak egy nehézség van még...

— Lehet-e bármi nehézség, ha meg van az elhatározás? — vágott hirtelen szavába fanatikus hangon Anasztázia.

— Hogyan ejtsem szerét, hogy két nap s két éjjel föltűnés nélkül maradhassak el hazulról? — kérdezte Lukardisz, összekulcsolva fehér kezének ujjait.

Anasztázia komoran meresztette szemét az asztalra.

— Csak egy mód van itt, — folytatta Lukardisz suttogva — szó nélkül eltűnni, anyámnak levelet írni...

— Igen, igen, pár sort az édesanyjának, valami bocsánatkérést, és hogy két nap mulva visszatér és mindent megmagyaráz. De a tetteről akkor is hallgatnia kell, Lukardisz Nikolajevna, — jegyezte meg szinte fenyegető hangon Anasztázia — hallgatnia kell arról, mintha sohasem élte volna át.

Lukardisz csak bólintott; szeme most tágra nyíltan meredt a félhomályba.

Anasztázia aztán lelkére kötötte még, mint kell majd viselkednie, a ruhája milyen legyen, s miután megmondta, hol és mikor találkozni, a komoly beszélgetést, amely minden fontossága mellett csak mintegy negyedóráig tartott, egy-két tréfás megjegyzéssel vidámra fordította, hogy Lukardiszt megmosolyogtassa s a tábornokné esetleges gyanakvását eloszlassa, aztán megkönnyebbült lélekkel fölkelt s elbucszott.

Egy-két ruhásboltot ejtve utba, Nadinszkyhoz sietett s közölte vele, mit végzett.

Nadinszky a laboráns szegényes szobájában a pamlagon feküdt, s értesülvén a meglepő fordulatról, megszorította Anasztázia kezét és ezt mondta:

— Az én életemért, Anasztázia Karlovna, nem érdemes ennyit kockáztatni. Elveszett élet az!

Anasztázia tiltakozott. Azt mondta, hálásabb nyilatkozatot remélt, ily csüggedt panaszra semmi ok, és hozzátett, hogy megújítsa a kötést.

Nadinszky sóhajtott.

— Mit is ér ez az én életem! — mondta fáradt hangon. — Egész valóm úgy elváltozott, oly idegennek érzem minden tagomat, szememet, kezemet, szívemet. S mintha kísértetek környékeznének, a világba nem tudok beleilleszkedni már. Látom anyámat otthon a birtokán. Mit sem sejt még. Medaillonját levette nyakáról s nézi a benne levő képet. Az én arczképemet. Nem tudja még, hogy sohsem fog viszontlátni, egyáltalán nem tudja, s arczképemet nézve, mégis könyeznie kell. En azonban, — én semmit sem érzek. Nekem már minden oly mindegy, mert semmit sem tudok szeretni már.

Anasztázia mindezt a láz sugalmainak tulajdonította, nem válaszolt, csak ingatta a fejét.

Nemsokára, hogy besötétedett, kocsi robogott a kapu elé. Anasztázia akkor már rásegítette Nadinszkyra azt a szép uj ruhát, amelyet utközből megvett számára, kicsinosította, még egyszer végigvizsgálta tetőtől-talpig s aztán lekísérte a kocsihoz.

A kocsiban sűrűn lefátyolozott hölgy ült: Lukardisz Nikolajevna Schmoll.

Anasztázia kis csomagot adott át neki, amelyben kötőszerek voltak, Nadinszkyknak pedig megmondta, hogy a második reggelen melyik pályaudvaron, annak melyik részén s hány órákor fog várakozni rá és hogy addig külföldre szóló utlevelet is szerez majd neki.

Aztán megmondta a kocsinak, hova hajtson, búcsút intett a kocsiba, amely aztán csakhamar eltűnt az utcásarkon.

Lukardisz és Nadinszky szótlanul ültek egymás mellett. A helyzet sokkal szokatlanabb volt, sokkal fegnyezetőbb, sokkal végzetesebb, semhogy zavart vagy elfoglaltságot érezhettek volna egymás iránt.

Valahányszor egy-egy lámpa fényének sávja megvilágította a kocsi belsejét, Lukardisz láthatta, hogy Nadinszky hunyt szemmel ül mellette és hogy arcza halotthalavány. Mikor beült hozzája, kezét fogták, ez volt minden. Ő maga úgy érezte, hogy ez idegen férfi közelsége nem tölti el félelemmel, s jól esett, hogy nem kell beszélnie.

A ház, amelyhez hajtattak, félreeső utcában állt. Nadinszkyknak minden erejét össze kellett szednie, amikor kiszálltak. Karját nyújtotta hölgyének, de inkább az vezette őt, semmint ő a leányt. Két szobát kért. Nagy szolgálatkészséggel fogadták rendeléseit. A lépcsőn, bármily nehezére esett is fölmennie, nagy erőfeszítéssel mégis sikerült eljátszania a röpke kalandra megszállt világfi szerepét.

A szállóban divó szokás szerint livrés inas jelentkezett szolgálatukra. Ez az ember ezüstsujtásos egyenruhát viselt, gonosz, fürkésző, düllede szemű ficzko volt s vastag ajkán idétlenül kedveskedő mosolygással rabszolgánál is alázatosabban viselkedett.

Lukardisz, amint meglátta ezt az alakot, úgy érezte, hogy szíve összeszorul.

Az inas terített s kutyaszerűen lesve, állt egy helyben, míg Nadinszky fáradt-egykedvűen rendelte meg az ételeket, a borokat és a pezsgőt. Vizsgálódó, sunyi tekintettel vette szemügyre a párt, hogy csakugyan oly zsebű vendégekkel van-e dolga, amilyeneknek látszani akarnak.

Lukardisz arcza ki volt festve; ruhája mélyen kivágott ruha. Itt ő most már nem lehetett az, aki igazán

volt; gyermeki ártatlanságának, amely másszor oly ragyogón sugárzott szeméből; dévaj könnyelműséggé kellett változnia; bohó csevegést kellett ajkára erőltetnie, kaczerkodnia kellett, kacagnia és karját a Nadinszky nyakába fonnia; olykor az ölébe ülnie; szenvedélyes, szilaj, csábos mozdulatokkal kellett játszania szerepét; amit sohsem figyelt meg, soha látni nem kívánt, soha borzongás nélkül elképzelni sem tudott, mindazt, amit csak füle mellett elsuhanó mondásokból, itt-ott szemé elé került képekről akaratlan hallással, félreijedő tekintettel vett észre, mindazt most végig kell ime játszania, hogy megtéveszsze ezt az embert, aki tényérokat, tálakát, poharakat és palaczkokat hoz be, pezsgőt hűt a jeges vederbe, ételeket kínál és aztán némán, alattomosan mosolyogva, álnokul lesütött szemmel lesve újabb parancsra vár.

Végig kellett játszania ezt a szerepet, ahogy ennek a helynek fénye, pompája kívánja, alakoskodnia kellett a csillár, a buja színű szőnyegek, a tükrös falak, ez egész ház kedvéért, amelynek hazug előkelősége egész valóját undorodással töltötte el.

S mekkora művészettel kellett mindezt végigjátszania, hogy viselkedése minden kétséget kizáróan valódinak és természetesnek lássék. Minden mozdulatában önkénytelenséget kellett éreztetnie, raffináltan, közvetlenül, minden tétovázás és minden elhamarkodás nélkül; és ennie kellett az ételekből s innia borokat és pezsgőt s nemcsak a maga poharából, hanem valahányszor az inas kitette a lábát, a Nadinszky poharából is, mert hiszen Nadinszkyknak nem volt szabad innia, de a pohara sem állhatott előtte telten.

Szeszes italok élvezete egészen idegen volt neki, csakhamar nyomasztó bágyadás fogta el s egyre nehezebbé vált megfelelnie a szerepnek, amelyet oly ösztönös erővel s akkora áldozatkészséggel játszott.

Mihelyt az inas kiment a szobából, Lukardisz fölkel az asztal mellől, az arczára erőltetett kényszer iszonyu feszültsége néhány pillanatra megcsappanhatott s helyébe döbbenő iszonyat és félelmes emlékezés kifejezése suhant, mert hiszen Lukardisz úgy érezte, mintha sok-sok év mult volna azóta, hogy szülői házából idekerült.

Nadinszky ilyenkor fájdalmas ámulattal nézett rá, szinte kereste az eltüntetett álaírczát, szótlanul, bocsánatkérően szánta a leányt, vádolta önmagát s bizony nem volt könnyű aztán az inas visszatértekor újra ajkára erőszakolni a mimelt mosolygást s folytatni az alakoskodás játékát.

Asztalbontás után fehérfejkötős szobalány jött; fiatal teremtes volt, de öregnek látszott. Arcza fakó, mert napfény helyett csak éjszakai világítás fénye érte itt e ház rossz szellőztetésű helyiségeiben.

Vízét kellett bekészítenie, a kályhában a tüzet megigazitania és a vendégpártól megkérdeznie, mi a kívánságuk? Édeskedő hangon beszélt, de vonásai szinte megmerevedtek, valósággal megkövültek a gyűlölettől, amelyet a felsőbbek világa ellen érzett, azoké ellen, akik idejárnak, hogy ocsmány, csélcsep gyönyöröknek áldozzanak.

Remegett a térde Lukardisznak és elsédült a feje, valahányszor ezt a teremtest látnia kellett. S szégyenkezett a saját lába, keze, nyaka és válla miatt.

Végül ez a megpróbáltatás is véget ért s magukra zárhatták az ajtót.

Magukra maradtak.

Valamelyik toronyban tizet kongatott az óra. Az elhaló hang vibrálva bongott végig a szálláson.

Nadinszky átment a másik szobába a nagy duplaágyhoz, amely fölé kék selyem baldachin feszült. Eről-

lenül roskadt le az ágyra. Lukardisznak, hogy segítségére lehessen a vetkőzésnél, jó negyedórát kellett várnia, míg a sebesült kipihenhetette fáradtságát annyira, hogy ő a vetkőzésben segíthessen neki.

Mellig betakarózva, meztelen felsőtesttel feküdt ott Nadinszky.

Ime egy ember, gondolta Lukardisz, és szeme hirtelen könybe lábbadt. Majd szinte ijedten gondolt vőlegénye, Alexander Michailovits pirosposzgás arcára.

Kimosta Nadinszky sebeit és megújította a kötést.

Nadinszky a gyöngéd leánykéz érintésére olyasmit érzett, mint hogyha az ember virágillatról álmodik. Köszönetet mondani nem birt, nem mert a szemébe nézni, attól tartott, hogy egyetlen köszönő pillantással is megsérthetné a leányt; az volt a vágya, hogy önfeláldozó ápolója csak testnek nézze, lássa, csak tárgynak, mintha sem arcza, sem érzése nem volna. S ahogy a leány félig borzongással, félig irgalommal gondolta: ime egy ember, ő is félig boldogan, félig aggódva érte ezt gondolta: ime egy lény.

Nadinszky elaludt. Lukardisz egy karosszékre ült s meg sem mozdult. Táskájában volt ugyan valami könyv, de tudta, hogy nem birna olvasni most.

Anyjára, apjára, barátnőire próbált gondolni, az utolsó báljára, az operára, amelyet nemrégiben hallott, de gondolkozni, emlékezni sem birt, minden elmosódott, minden oly gyorsan tűnt tova.

Hallotta Nadinszky mély lélekzését, látta fájdalomtól fáradt, sápadt, csinos arcát, de ezt az embert is, akit ápolnia, megmentenie kellett, mérhetetlenül távol, érezte magát. Ugy rémlett, ülőhelyétől addig az ágyig mértföldek terülnek.

Lukardisz most mindenféle neszre lett figyelmes. Valami vihogás hangzott a lépcsőház felől és léptek csoszogása a folyosón. Hangok, férfi- és női hangok hatoltak tompitottan a falakon keresztül fülébe. Hangok fölülről és alulról és oldalt. Poharak csörrentek, aztán zongora szólt. Valami keringőt játszottak. A hangszerek egyik hurja elpattanhatott, mert valahányszor egy bizonyos hangra került a sor, hézag szakadt a dallamon, s ez úgy hatott, mint amikor az ember nevetésre nyílt száját lát, amelynek fogsorából hiányzik egy fog.

Valahonnan kiabálás hangzott, aztán elhallgatott a zongora, a baloldali fal felől zizegő nesz hallatszott.

Majd sóhajok, nyögések szűrődtek be, hogy Lukardisz ereiben megfagyott a vér. Érezte az elzárt szobák felgyülemlett parfümgőzeit, ruhák suhogását hallotta és ajtók nyitását s zárulását.

A hangok képeket idéztek föl, amelyektől nem birt szabadulni; egész testében remegett s remegve kellett látnia mindent. Ennyire a világot még sohasem ismerte, az életet ilyenek még nem képzelte el.

Sötétben való találkozások, kezek, amelyek idegenek egymáshoz s mégis szerelmesen kulcsolódnak egymásba, tobzódó mámor tükrös falak között, szeméretlen szavak egyezkedése, leleplezett ismeretlenség, üressé vált titokzatosság, bemocskolt szentségek, a képzelet kincsei értéküket veszítve, — ah, tenyerébe temette arcát, érezte kifestettségét és szíve borzalommal telt meg.

Nadinszky fölnyitotta szemét, s fájdalmasan sóhajtott.

Lukardisz fölkel, odament a sok-sok mértföldnyi-nek rémlő uton az ágyhoz s a beteget pohár vízzel kínálta meg.

Megtapintotta homlokát, s hogy lázasnak érezte, borogatást tett rá.

Nadinszky ekkor egészen fölébredt s beszélni kezdett. Kurta mondatok röppentek ajkáról, beszélt a kór-

házról, az orvostanárrol és Anasztázia Karlovnáról. Lukardisz egy-egy félénk szót ejtett a szünetek alatt.

— Holnapig megerősödöm annyira, hogy ezt a házat elhagyhassuk — mondta Nadinszky.

Lukardisz szeliden így felelt:

— Az lehetetlen. Lázás még és Anasztázia Karlova csak holnapután reggel hét órákor várja.

E néhány szelid szó valamennyire megvilágította Nadinszky előtt a leány valóját; eddig oly illetetlen, zavartalan ifjúságát, tiszta és erős lelkületét, de a lázas beteg még akkor sem vette észre, mint remeg csaknem szüntelen a leány.

Most újra megszólalt a zongora, de most más kéz játszott rajta, durván, lármásan, mámoros-vadul, s míg ez a zenebona hangzott, Nadinszky és Lukardisz meggyötörten néztek egymás szemébe.

Éjfél elmúlt s egyszerre csak tompa döngetés hangzott lentről a kapu felől. A csengő szemtelenséggel csilingelt. Nadinszky felkőnyökölt. Ujjai görcsösen mélyedtek a takaróba, szemében komor várakozás sötétlett.

Lukardisz ott állt az ágy előtt s lélekzetelakadtan figyelt.

A zongora elhallgatott.

Soká tartott, míg a kapu nyílt. De ők ketten már hallották a lépcsőn felsietők lépteit, szemük tágra nyíltan meredt az ajtó kilincsére, lesték a kopogtatást, amely borzalmas sorsuk eldöntője lesz, s ime csakugyan izgatott feleselés lármája hangzott ki már.

De csakhamar csend volt megint.

Szívük verése is újra rendessé csitult. Ez a három vagy négy percnyi élmény csodálatosan összefűzte őket, elszántságuk és félelmük közös veszély ellen irányult, úgy érezték, mintha valami forgósól fölkapván, egymáshoz sodorta volna őket s mell mellhez szorulva, karolnák át egymást, mint akik zuhanásukban egymást szeretnék megmenteni. Lukardisz megelégedett magáról, Nadinszky nem törődött magával, csak a leány kinosan aggasztó sorsára gondolt, mint kell miatta, idegen férfi miatt, minden boldogságát elvesztie, szegénybe és nyomoruságba buknia, a leány pedig egész lelkével beleolvadt a férfi végzetébe, bátran és csak most sejtve, mi lehet az, amiért e férfi kockára vetette egész életét.

A lázas beteget eközben újra elnyomta az álom. De alvása nem volt nyugodt. Az erős villamosfény izgatta, zavarta. Lukardisz miatt elhallgatta vágyát, hogy sötétséget szeretne, de a leány észrevette szemehéjának meg-megrebbenését, hogy zaklatja a fény.

A villamos égőket tehát Lukardisz lecsavarta s a másik szobában gyertyát gyújtott. Fáradt volt ő is, e rettenetes virrasztás bénító méregként hatott rá. Pihenőhelyet keresett. Ebben a szobában nem volt ágy, csak ottomán. A plüştől, amelylyel ez a butor darab be volt vonva, undorodott. És undorodott a székektől és a szőnyegtől is. Nadinszky szobájának küszöbe táján felgöngyölte a szőnyeget, a püsztá földre odadobta prémes köpönyegét s arra feküdt.

A gyertyát nem oltotta el.

Most azonban még rémesebb közelségébe jutott e ház undokságainak. Az a sok mindenféle nesz, amely eddig összefolyva, eltompultan hangzott körülötte, egy-egy kiáltás, vihogás, még egyes szavak is most külön, érthetőn hatoltak fülébe. Szerencsére azt is hallotta, hogy a hó halk zizegéssel mint verdesi az ablakot s ez a szelid nesz valamennyire megnyugtatta.

Hallotta Nadinszky lélekzését s ez kötelességére és felelősségére figyelmeztette. Minden lélekzetvétel szorosabban fűzte a férfi sorsához. Eddigi életének

összes fontosságai jelentéktelenné váltak, mindaz, amit ott cselekedett, akart és aminek érezte magát, most gyermekes enyelgés bánatos emlékének rémlett. Epedőn tekintett vissza, mint tovasuhanó hajó fődélzetéről, a múltba, az ő elsüllyedő, egykor oly otthonias világa felé.

Félig imetten, félig alva gondolkozott.

Nadinszky vigasztalta, biztatta; — ez álom volt; fülebe hangzott a lázas beteg hörgése, — ezt ébren hallotta. Álmában föléje hajolt a betegnek s ápolta; imetten a padlóhoz láncoltnak érezte magát s hallotta valami némbor menád-sikolyát.

Pitymallatkor látta, mint szalad végig a szőnyegen egy patkány. Az undok állat fantasztikusan nagynak rémlett, s ahogy mozgott, kísérteties borzalom volt.

Lukardisz föltérdelt s kereste az eget a függönyök résein keresztül. Csak ólmos szürkéséget láthatott odafönn s valamivel alább egy ablakot, amelyből valami csontos pofa bámult a világba.

Megsemmisítő reménytelenség pillanatait élte át; felugrott s odaosont, odamenekült Nadinszky ágyához.

A beteg jobbkarja bágyadtan lógott ki az ágyból, homlokán verejték gyöngyözött.

Ijesztőn idegennek látta Lukardisz ezt az arcot s fájdalmas gyűlölet lobbant szívében. Ime, nincs ember a világon, akire így nézhetne, mint erre itt. Sokkal tartozik ez neki, mindennel, e férfi nélkül nem marad számára más, csak ez a ház.

Ideérkezésükkor nem mondták meg, meddig kívánnak maradni; ideszálló vendégek egy éjszakánál tovább nem szoktak itt mulatni. Anasztázia azt tanácsolta, hogy délig zárkozzanak el s aztán tudassák a személyezettel, hogy még egy éjszakát óhajtának itt tölteni. Az inasnak és a szobalánynak adjanak egy-egy aranyat.

Csakhogy friss víz kellett a sebmosáshoz és Nadinszky állapota táplálékot is kívánt. Korai csöngetés feltűnő lehetne, aztán meg gyanút keltene egész napi bezárkozásuk is.

Nadinszky nyitott szemmel, szótlanul feküdt sokáig, elgondolkozva mindezen, de aztán mégis maga hozta szóba mindezt.

Odafordult Lukardiszhoz s kérte, adná ide kabátját. Kivette tárczáját s átadta a leánynak. Két arany kevés lesz, mondta, ötven rubelt kell adni. Lukardisz úgy vélekedett, hogy ily pazarló bőkezűség gyanút keltethetne s megeshetnék, hogy a személyzet kémkedni kezdene. A papírpénz remegett kezében s még soha pénzt oly jelentősnek s mégis megfoghatatlannak nem érzett.

Mindketten a józan megfontolás szinte rideg hangján beszéltek, de hangjuk meglehetősen tompa volt. Lukardisz egyik megjegyzése, amely az inas arcának visszatérítő voltára vonatkozott, kissé idegessé izgatta Nadinszkyt, aki gunyosabban mintsem akarta, annak a véleményének adott kifejezést, hogy Lukardisz bizonyára tulfinnyás környezetben nevelkedett, ahol az embert vattába göngyölik, hogy megvédjék a világot, az élet kellemetlenségeitől s így bizony azok közül, akik alantasabb körökben élnek, piszokban és csuf időben, aligha fogja egyik is megnyerni a tetszését. Ez a kifakadás tulajdonképpen lázadó kísérlet volt hálára kötelezettségének ígája ellen, s ostromló kísérlete annak a váagnak, hogy a leány végre elárulja rejtelmes valóját s vonásain fény és árnyék váltakozzék.

Lukardisz szomorúan sütötte le szemét. Igazat adott Nadinszkynek s ez lefegyverzettnek érezte magát.

A leány szelidsége meghatotta, de egyuttal újabb és újabb kegyetlenkedésre is ösztökélte.

Nem akart belenyugodni a véletlen e játékába, amely ezt a leányt negyvennyolc órára hozzáláncolta;

bűnösnek érezte magát a leány gyötrelmes megaláztatásában s haragudott rá, mert az érte szenved. Aztán olyasmint érzett, hogy ez a teremtés, mielőtt vele találkozott, csak fehér köntösöket viselt s szépséges ajkáról most is csak üres szavak hangzanak, elkényeztetett fajtájának megszokott mondásai. Most vált csak igazán forradalmárrá Nadinszky, most, e leány közelében; a maga menekülését, rejtőzködését most undorító gyalázatnak érezte s valószínűnek vélte, hogy Lukardisz szemében mindez rendkívül letörpítheti.

(Vége következik.)

Ti bramo, Alma!

Az este: óriás erdők álma
S ezüst folyók bus vándora.
Az ősvilágok titkát hordja,
De el nem mondhatja soha.
Csöndesek, némák ajkai
S halkan jön, alig hallani.

... Sötét bíborruhában járt itt,
Lehelletét érzi a kárpit.
— ... A szél kopog az ablakon,
Bus tünődését hallgatom.

Nem tudom mért, — úgy fáj a lelkem,
Tán régi álmok sirnak bennem
S a vágy utánad, édes?
... Nevedre vár az ajkam
S hivlak magamban halkan.

— Sok apró titkom van neked,
Szólitom sokszor a neved
S a szél elviszi messze.
De nem felel az este,
Csöndesek, némák ajkai
S halkan jár, alig hallani.

... Nem tudom mért, — úgy fáj a lelkem,
Tán régi álmok sirnak bennem
S a vágy utánad, édes?
— Busan lehajtom a fejem,
... Valami majd csak lesz velem.

Forbáth Sándor.

Saison.

Főpróba.

— márcz. 28.

Hurrá! hurrá! kedves jó szerkesztő ur, megszüntették a főpróbákat. (A megszólításért bocsánatot kell kérnem, de lehetetlen, hogy mikor az embernek valami egészen nagy öröme van, azt csak úgy személytelenül kikiabálja a kék levegőbe. Az örömet közölni kell valakivel, s mert az olvasókat személyesen nincs szerencsém ismerhetni, ugráló örvendezéssel önhöz fordulok egyenesen.) Két esztendőre visszamenőleg nem ujongtam olyan hangosan, mint amikor

értésültem róla, hogy vége a főpróbának. Hejehujahopp, engedtessek meg, hogy tánczra penderedjek, bár nem szoktam és nem is tudok tánczolni. Ilyen gyönyörűség! A tüzoltóság szétspriccelte a főpróbát! Isten ucsce bizonyos volt, hogy ezzel az intézménnyel csak a tüzoltóság tud majd végezni. Kültöldön már rájöttek, hogy vannak olyan csuf utczai jelenetek, amiket nem rendőrrel és nem katonasággal kell elintézni, mert meg sem érdemlik ezeket a komoly intézményeket, hanem kirendelik a tüzoltóságot, a tüzoltóság jön a fecskendővel és vízbeborítja az eseményt. Szétspricceli. Éljen, éljen! Ez történt a főpróbával is.

Tudja-e az olvasó, a civilizált, a derék, hogy mi volt a főpróba? Nem tudja. Sápadt sejtelve sem lehet róla. Eleinte az volt, hogy tizenkét savanyu ember — die elf Scharfrichter — bevonult egy sötét nézőtérre. Ezek a kritikusok voltak. Többnyire gyomorbajos fiúk, akiket maga Euripidesz sem tudott megrikatni, maga Arisztofanész sem megkaczagtatni. A színházak látták, hogy ez nem jól van, hogy a nézőtérre nincs jelen az, amit a fizikában Resonanzbodennek neveznek. Arra pedig szükség van. Ha a nézőtér egészséges kacaj csendül fel, akkor esetleg a kritikus is nevet, vagy látja, hogy a színpadon nevetni való fordul elő. Ha a nézőtér hüppög az elfojtott zokajtól, akkor a kritikus nem tagadhatja el, hogy a szerző az emberi lélek mélységeiben motbszkál. Kezdték beereszteni a főpróbára a publikumot. Reczeze! Milyen publikumot.

Tisztelet a kivételnek (nehogy mindenki rosszul érezze magát, akinek muszáj volt jelen lennie a főpróbán), de mintha e beteg városnak vomitívumot irtak volna doktorok s aztán lavabo gyanánt a főpróbai nézőteret tették volna elébe. Ott minden együtt volt. Mire esküdjem meg, hogy elhigyjék, hogy nem tuzlok, ha azt mondom, hogy voltak fegyencznők Márianosztrán és voltak fegyenczek Szamosujváron, akik szabadságot kértek az illetékes fegyházigazgatóktól, heteken át gyalog zárándokoltak Budapest felé, csak azért, hogy megjelenhessenek egy-egy délelőtti főpróbán. A bilincs el volt dugva a manzsettájuk alatt, vagy a nőknél — mint modern karperecz szerepelt. Bizony Isten.

A főpróbán igazán jelen volt *tout-Budapest*. Hölgyek kaczer, férfiak faczer mosolylyal ajkukon. Ott volt például az én borbélyom, de ott volt a takarítónője is; ott volt a takarítónő sógora, aki szék-álló legény a törvényszéken, ott volt öcsce, a kis koraszülött is, a Muzeumból. Ezeknek én adtam a főpróba-jegyet. A többieknek mások. A Resonanzboden megvolt és rezonnált. A színpadon csak azt mondták: pukk, a nézőtér már majd megszakadt a nevetéstől; a színpadon csak azt mondták: ehh, és a nézőtérre ugy áradt el a köny, mint a Felső-Tisza tavasszal. Hétezer-hétszázhetven néző volt jelen minden főpróbán. Minden ülésen ketten-hárman ültek, rendezés szerint, s a színházak kezdtek kétségbeesni.

Már csak azokat bocsátották be, akik a büntetlen előélet látszatával rendelkeztek. Akkor nyolczer-nyolcszáznyolczvanan kezdtek jelen lenni a főpróbán. És a kirtikusoknak nem volt helyük. Egyes színházak a lámpákra ültették őket, de utóbb a főpróba közönsége onnan is kiturta őket. Némely színházak a zsebükbe tették a kritikust, onnan nézte a darabot. Ez sem tarthatott soká. A főpróba közönsége, mint a régi franczia színpadon a márkik, már fölült a színpadra is. Ketten kinyomták a sugót. Nem lehetett főpróbát tartani, mert nem sughatott a sugó. És így tovább. Mert még fejlődött a dolog.

Most végre jött a tüzoltóság a fecskendővel és közibe spriccelt a főpróba közönségének. Mit gondolkodnak? Széjjelment ez a tömeg? Hát tévednek.

Én már láttam embereket, akiknek volt számozott jegyük a főpróbák új rezsimjére is. Ennek a népnek még a tüzoltóság sem imponál. Ez még a víztől sem fél. Előre, tüzoltók, előre! Föl kell gyujtani a színházakat!

Gábor Andor.

HETI RIGMUSOK.

Okos tanács.

Bár a dolog most még nem aktuális,
Elmondom, mert nagyszerű gondolat.
Az Akadémiának minden évben
Behorpad feje egy nagy gond alatt.

Az Akadémiát, köztudomásu,
A szörnyű gond amiatt nyomja itt,
Mert nem tudja, hogy kinek nyujtsa át
Az ő nagyhirű, de kis díjait.

Hogy érdekében az irodalomnak
Ki tett nagyot és biztos érdeműt,
Ez az, mit Ő tudakol egész évben,
Tudakol mindenkitől, mindenütt.

A drámaírók: nem irnak helyesen,
A regényírók: mind unalmasok.
S mindenkinek van rossz tulajdonsága
És díj-nyerési akadálya sok.

Idén azonban könnyű lesz a dolga
Az Akadémia bíráinak.
S ettől fogant meg agyamban az eszme
Tegnap, vagy tegnapelőtt, vagy minap.

A díjat két kézzel kell odaadni
(És másnak adni sehogysem lehet)
A Kaucsuk-sarok-részvénytársaságnak:
Az írja most...

Próza

... a legértékesebb verseket, mert, kérem, egy olyan kis vers, ha az összes napilapokban megjelenik, legalább kétezer koronába kerül. Van-e magyar költő, aki mindennap egy kétezer koronát érő versszakot tud írni? Pedig dr. Kaucsuk Sarok mindennap ír. Miért nem választják be a Kisfaludy-Társaságba?

Pikk.

INNEN-ONNAN.

Benedek Sándor. Az új kultuszállamtitkárt nem akarjuk megsérteni azzal, hogy katalógusba szedjük az érdemeit. De van egy érdeme, amit aranyból öntöttek, valami, ami itt súlyosabb, fontosabb mindennél, amiért a bizalom teljességgel kell üdvözölni, és ez az, hogy a politikusok — nem ismerik. Igen, Benedek ismeretlen ember a kis, ködös, nem egészen korrekt körben, amit a fogalom nagyképi kiszélesítésével magyar politikai világnak szoktak nevezni. És a kormánynak — ha tetszik, ha nem — felmérhetetlen érdeme, hogy a magyar kulturpolitika vezetését immunizálta a politikától és politikai államtitkárnak — egy antipolitikust nevezett ki. Egy csomó indokolatlan ambíció megsérül, egy pár kicsike párttembernek bele kell nyugodni, hogy nem kell a haza parancsára megvárni az ekeszarvtól, — nem baj, a kormány, amelyet a pártzsarnokság, a nepotizmus vitrioljával szórtak tele, megmutatta, hogy amikor tucatszámra válogathatót volna a hivei közül, egy idegent ültetett a stallumba. A koalíció annyira nem látta be, hogy a kultura pártokon fölül való, hogy a nemes, nemzeti és vitézlő Tóth Jánost tette meg államtitkárnak. Tehetséges nem volt, de politikus volt, — és itt a különbség: Benedek Sándor tehetséges, de nem politikus. És igazán nem tudjuk, hogy a tehetsége, vagy a politikálansága-e a nagyobb kvalifikáció? Az bizonyos, hogy sugárzóan okos, nagyszerű koponya, pompás adminisztrátor, csupa hit, energia és fölvilágosodottság, ami különösen érdekessé és várva-várttá teszi az alakját a kultuszminiszteriumban.

* * *

□ **Száznyolczvan állóhely.** Ennyi van egy magyar gyorsvonaton, amely Bécsből husvétkor indul el Budapest felé. Tulajdonképpen nincs egy sem, mert állni a gyorsvonaton nem is szabad, — ki is van függesztve a tilalom — azonban, ha muszáj, akkor egy magyar gyorsvonaton elfér száznyolczvan álló utas, s ebben különbözik egy magyar gyorsvonat egy német gyorsvonattól. Kicsiny a bors, de erős, ezt mi magyarok csináltuk meg közmondásul. S a másikat, hogy kicsiny a gyorsvonat, de nincs az a szénás szekér, amelyikre még egy álló utas rá ne férne, szintén mi magyarok találjuk ki; hála Istennek, hogy ilyen jó kitaláló eszünk van. Mert ha nem találtuk volna ki, akkor nem is volna gyorsvonati közlekedésünk. Hétköznap ugyanis nincs utas, akkor *ugyis* fölösleges volna. Ünnepeken pedig olyan sok az utas, hogy nem fér el, tehát megint csak nincs szükség rája. Őszintén szólva nem is hiszem, hogy a gyorsvonat nekünk nemzeti szükségletünk volna. Ha az volna, akkor az ilyen száznyolczvan állómaradt utas legalább egy állomás-épületet felgyújtana. Amíg meg nem teszi, addig nem hiszem el, hogy igazán gyorsvonaton akar utazni.

* * *

Neumann Miksa dr. Olyan országban, ahol a parlamentből kitessékelik az összeférhetetlenség jogczimén azokat, akik közgazdasághoz és iparhoz értenek és ahol a *haute finance*-nak jutó kitüntetés mögött okvetlenül valami be nem vallható üzletet szimatolnak, rendszerint nem kelt valami nagy rokonszenvet, ha közgazdasági téren működő kapacitásoknak is jut a királyi kegy sugaraiból. Neumann Miksa, a Magyar Jelzáloghitelbank igazgatója ama kevesek közül való, akiknek kitüntetését örömmel és minden gyanakodás nélkül fogadta a közvélemény. Neumann Miksát a magyar nemes-séggel tüntette ki a király s ez a legfelsőbb elismerés a magyar pénzvilág egyik legkiválóbb munkását érte. Neumannnak sok tisztelót szerzett a tehetsége és sok barátot jelleme és modora.

Hivatalában a rátermett ember, felfelé a kötelességtudó munkás, alkalmazottjaival szemben a megértő és jóságos főnök. Ezek az erények magyarázzák meg, hogy miért fogadták mindenfelé szimpátiával a kiváló ember nemesítését.

* * *

24 A kávéházi asztal. A kávéház, mely ápol és eltakar, most csakugyan életre váltotta a költők ábrándját. Igaz, csak annyiban, amennyire az élet a halálra tartozik, de ez is valami. A kerepesi temetőben legalább van végre egy őszinte, becsületes síremlék, amelyik sem a készítőjét, sem a halottját nem tagadja meg. Csentergy Kálmán színész sirja fölé egy pesti kávéfőállíttatta a márványasztal lapját, amelyikről tizenhatsz esztendeig pikkolózott az elhunyt. És abban a sima süttöi márványlapban van annyi stílus, mint Strobl lefordított fátylájú gényusaiban. Egy pesti ember, egy kávéházi bohém életének minden rezignációja ott van a tarka foltok cikkszakkjában, az ifjúság nagyravágyása, lendülete, az idő kegyetlen mulása és a feketekávé izgalmát megnyugtató szivarfüst enyhe filozófiája. A kávéház egy sarka kimegy a halott után a temetőbe és márványát odaadja a művész emlékének, ez szép, meleg és megható gondolat.

* * *

Hampel József. Tavasszal ment el... Derűs harmóniája az öregkor bölcsességének együtt mosolygott szívében a márcziusi napsugárral, mikor letelt a sors kiszabott órája. A fáradhatatlan tudós, régi világok kiváló kutatója elfáradt és egy másik, csendesebb jövő felé fordította szemét. Halála nemcsak a Nemzeti Múzeum gyászja, hanem minden kultúremberé Magyarországon. Rengeteg tudásával szinte megmérhetetlen anyagot dolgozott föl és a magyar tudományos élet majd minden ágának képviselője megjelenván sirjánál, nemcsak megilletődéssel és szeretettel, de hálával és köszönettel is adózott emlékének. Egy értékes és megbecsülhetetlenül sokat jelentő generáció bátor harcosai hullottak el az utóbbi években nap-nap után, s ezek között is egyik legszármottevőbb volt Hampel József, az egész tudós és egész ember, akinek sirján a márcziusi nap most bontja első ibolyáit.

* * *

24 A regény vége. A régi dal, mely mindig régi marad, most végre teljesen kempromittálva zeng felénk a *Matin* hasábjairól, ahol Toselli ur megkezdte regényét az isteni Lujzáról. A nyelvmester mégis diszkrétebb fiú volt és szerényebb is. Ő nem irt regényt, pedig egy kis megerőltetéssel ő is ki tudott volna olyan rossz regényt kanyarítani, mint amilyent a kitűnő zongoramester kezdett intonálni, a hamis páthosznak kissé meggyőződés nélküli hangján. Ennek az írott regénynek az eleje persze csak az átélt regénynek a befejezése után kezdődhetett meg, így csinálta ezt George Sand is szegény Musset-vel s az angyali Gabriel is Duséval. Ennyit még egy néhai zongoramester is tud, lévén a komisszág a legkönnyebben elsajátítható emberi tulajdonság, amire még csak születni sem kell. És ennek a gorombaságnak az igazságán még az sem változtat semmit, hogy Lujza és Toselli megérdemelték egymást. Nem, mert, hiába, az egész erkölcsi világrend úgy van berendezkedve, hogy ha egy hercegnő pofonüt egy zongoramestert, azt majdnem természetesen találja, de ha a zongoramester kezdi a pofozkodást, pláne folytatásonként kiutalt honorárium fejében, akkor az erkölcsi világrend köp egyet. És miután itt husz soron belül már igazat adtunk Lujzának is, Tosellinek is, miért ne adjunk igazat az erkölcsi világrendnek is? Neki is igaz van.

SZINHÁZ.

Henry Bataille.

(A jáklyák.)

Piktor barátaim beszélnek, hogy Henry Bataille karrierjét ecsettel kezdte meg, portrékat festett, irgalmatlan rosszul. Többnyire nőket, kinyalt frizurával. Az álluk porcellánból volt, az orruk cukorból, a homlokuk krétából, a szemök kék üveggolyó. Cukrosan szépek lehettek. A francia nyárspolgár megállott előttük, bámulva. Később az ecsetet tollal cserélte fel. De a toll is kellemetlen gicceket rajzol. Hiába, a művészetekben van valami egyetemes, és nem lehet egyik művészetből a másikba — megváltozottan — átlépni. Aki rossz piktor volt, írónak is rossz, a tollal is lélektan nélkül dolgozik, mint egykor az ecsettel s nem lát semmi érdekességet. Biztosra veszem például, hogy *Petőfi* és *Arany* nem voltak olyan rossz színészek, mintahogy a kortársaik állítják. Kik ítélkeztek fölöttük? Azok a ripacsok, akik műveltségben, tudásban, ösztönben mélyen alattuk állottak, színigazgatók, akik a művészet ellenkezőjét hitték művészetnek, egy tájékozatlan és szomorú közönség, amely az intim és nemes hatások iránt teljesen érzéketlen volt és a »nagy« *Egressyt* is jó színésznek tartotta.

Nagyon jelentéktelen író Henry Bataille s alapján nem is kellene vele hosszabban foglalkoznunk, hogyha nem olvasnánk róla naponta két-három francia cikket, s nem érkezne hozzánk, homlokán a gloire fényével. »A mi csodálatos Bataille-unk... Bataille, a finomtollu drámaíró... Bataille, az elmés, a mély, a nagy...« Népszerűsége óriási.

A francziák már egekig émelgették ezt az émelgős írot. Szalónokban, irodalmi teákon sóhajtván beszélnek róla. A kritika minden vonalon behódol neki. Szellemes mondásait idézik. Testi megjelenésében ideálja a »parisien«-nek és a poétának, karcsu és ideges, érdekes férfi. Talán ennek az egyéni tulajdonságának köszönhetette, hogy sohase írták meg róla az igazat és reprezentáns alakja, koronázatlan királya a mai francia drámairodalomnak. Eddig azonban még egyetlen alakot se teremtett. Száz színpadi figurája vonult el előttünk, de mi egyikre se emlékszünk. Van egy amorosó-ja, egy parisienne-je, kinek ujjából a hisztéria szikrázik és egy hü felesége, aki szenved, mindent megért, konczessziós polgári morált hirdét. A cselekmény? Egy szerelmi dráma, belefullasztva a szentimentalizmus savanyu limonádéjába. A milieu? Többnyire egy szalón, a zsvajgó párisi utcza, ahol automobílok tülkölnék, egy műterem, ami a mob-nak kedves, mint egy ismeret-terjesztő mozikép. Mondanivalója semmi. Nem az emberek szerepelnek, de azok a szavak, melyek unalmasan hömpölyögnek végig a lelkünkön. Mindig a sujet-ivel éri el a hatást. Nemrég a piktorok életét dramatizálta, — kedélytelenül és érzélgősen — most pedig a tudósokat viszi a színpadra, a lombikok, a preparátumok, a mikroszkópok modern romantikájával operál, minden egyéni erő nélkül. A kutya oedemájáról beszélnek. De a néző a vasgyárosra gondol. Azokra a vértelen papírosfigurákra, amelyekben semmi új, semmi vér, semmi közeli s a típusok bus életét élék. Ebben a drámában sincs két ember. Csak egy: a típus. Hedvig, a magyar orvosnővendék nem jobb, mint Claire, a tudós nem érdekesebb, mint a szakállas vasgyáros, Henry Bataille nem más, mint a modern kor igényeihez alkalmazkodó George Ohnet. *Sudermann* jobb drámaíró, mert ő legalább hamisítani akarja a pszichológiát. Henry Bataille még ezt se kísérel meg. Terjengős problémája általánosság. »A test és a lélek küzdelmében a lélek győz, a tudomány hatalmasabb, mint a szerelem.« A piktor, aki valahá gicceket festett, most egy frázist dramatizál, gicces portrékkal. Álluk porcellán-

ból van, az orruk krumpliczukorból, a homlokuk krétából, a szemük kék üveggolyó.

A néző szomorúan ül a zsöllyéjében. Ha ez a francia drámaírás szintje, a dráma jövője, akkor okosabb lenne a színházakat lerombolni s a helyükön football-pályát, kertet, gyepes labdatereket csinálni. Mi templomokat szeretnénk emelni a lélekben lakozó drámai áhítatnak. Az ókor színházát sóvárogjuk vissza, ahol vallásos áhítattal ültek a nézők. Egy modern templomot akarunk, ahol *Hauptmann*, *Maeterlinck* a pap. Henry Bataille még csak nem is francia. A francia lélekben perspektíva és distanczia van, szatíra és erő, kemény hidegség és merész pszichológia. *Racine* hideg volt és ő is típusokat rajzolt, de villámzó lélektannal. Henry Bataille: langyos, szószátyár, lelketlen és unalmas. Henry Bataille: drámaszerkesztőnek is gyenge, csak tényezőket lát és nem embereket, akikhez szeretet és lélekismerés szükséges. Henry Bataille: a szalónok pletykahordozója. Henry Bataille: a modern nyárspolgárok ponyva-romantikája. Henry Bataille: az édes fiú, aki pikáns házassági titkokról rántja le a leplet, mint egy boulevard-újság. Henry Bataille: a banalitás, a francia giccs, egy irodalmi Gaston, középuitt elválasztott frizurával, hegyes muczi-bajusszal, beillatozva a drogériák parfümével, az édeskés kereskedő-ségéd vasárnap, a nadrágja vasalt, de olcsó, nyakkendőjében egy hamisított gyémánttű, rövid ujjain egy vastag sárgaréz-gyűrű.

Jaj de utálom.

K. D.

ZENE.

Sándor Erzsí.

Az ancien régime hamis mérlegén, esztendőkön át Sándor Erzsí volt az egyetlen reális érték. Véle parádézta, ő volt a sáncz és a pánczél a támadások ellen, amelyek az Operaházat érték. Nincs egyetlen friss és egészséges hang a színházban, konstataulta a kritika. A direktzió Sándor Erzsível védekezett. Mutassatok magyar művészt vagy művésznőt, aki énekelni tud! Sándor Erzsí! vágta ki diadallal a vezetőség. Nyugati kultúra... mondja a sajtó. Sándor Erzsí, felelte a színház. Klasszikus stílus... akadékoskodtak a zenereferensek. Sándor Erzsí, replikázott az Operaház. Nagy tradíciók... Patti, Sembrich, Bianchi, zúgták az elégedetlenek. Sándor Erzsí, ismételte rendületlenül az igazgató. Ő volt a mentség a sok »naturalizmusért«, amely a színen végbement. Ő feleltette el az inzultusokat, amelyek füleinket érték. Ő volt a régi rezsim utolsó menedékvára, — független a divattól, szeszélytől, közönség kegyétől — és az új vezetőség az ő tehetségére alapozta terveit. A Bánffy-éra nemcsak az Operaház, de Sándor Erzsí fejlődésében is új fejezet, nemvárt és nagyszerű lendület. A romantikus lelkesedés, amely a Grófot és Hevesi Sándort munkájukban mozgatja, magával ragadta Sándor Erzsít is. Eddig mint egy ritka drágakő tündökölt az Operaház kincsei között. Hevesi Sándor ötvösművészete befoglalta őt az együttesbe, amely a magyar operai színjátszás stílusát van hivatva kialakítani, és felszínre hozta a lírát és a kedélyt, amely benne rejtőzött és eddig nem találta meg az utat a közönség szívébe. Az új rezsim legnagyobb sikere, a Szóktetés-é, összeforrott Sándor Erzsí nevével.

Figaro lakodalm. (*A müncheni udvari operaház együttesének vendégszereplése a Népoperában.*) A régi operákban a történés a recitativókban fejlődött, az áriák a cselekvény nyugvópontjait jelentették. Ez mesterkélt. A zenedrámában ne legyenek áriák és ne legyenek recitálások, mondta Wagner és élete végéig áriákat írt, csak hogy Monolog, Lied, Ansprache, Erzählung, Abschied elnevezés alatt és recitativókat Sprechgesang czímen. Műveiben a mese a recitálások közben szövődik, az áriában tetőfokra jut, megáll. A régi operákban azonban nem. A müncheni udvari operaház együttese, amely két estén át vendégszerepelt a Népoperában, megjátszotta az áriákat, amelyek a recitálásokból szélesedtek ki és recitálásokban bágyadtak el és nem voltak többé zenei »betétek« a szövegkönyv prózájába, hanem hordozói a történésnek. Az előadásnak ez a módja rámutatott a Mozart-operák egyöntetűségére és arra, hogy Mozart megoldását bizonyos tekintetben sikerültebbnek kell tekintenünk Wagnerénél. Wagner szövegkönyvei aránylag egyszerűek, a történés néhány kiemelkedő momentumban koncentrálnak. Da Ponte librettói fordulatosak, kevésbé áttekinthetőek. Ha Mozart elejétől végig meg akarta volna zenésíteni da Pontét, a Figaróból trilógia lett volna. Meg kellett elégednie tehát azzal, hogy zenekarát a színpadi akció némely váratlan lendületénél szólaltatja csak meg. A szövegíró és a zeneszerző kölcsönösen konzessziókat tettek egymásnak. A librettista verseit a zenéhez szabta, a komponista viszont nem ütötte agyon zenével a szövegíró ötleteit. A megalkuvásból igazi haszna a közönségnek volt, amely figyelhetett a zenére is, a szövegre is és nem vesztett el egyetlen hangot sem.

II. József, e méla Habsburg, a legmiveltebb császár, így is tulterheltnak találta Mozart zenekarát és noha méltányolta Mozartot, e talent décidé-t, sokalta a kottafejeket a Don Giovanni partitúrájában. Ő felsége csak a könnyű zenét szerette. Bécs is. Bécsben ekkor kezd fejlődni a társadalmi élet, a szalón, francia mintára persze. Meghatnak és bosszantanak a rossz francziasággal és helyesírási hibákkal teli mémoires-ok és levelek, amelyek a bécsi magnáskisasszonyok íróasztalainak titkos fiókaiból előkerültek és tanusítják Bécs, franczia-imádatát. Páris volt az eszmény. És Párisban kedvvel mivelték a zenét, heves harczokat folytattak miatta. Bécsben is divat lesz a zene, Bécsben is szerveződnek zenei pártok és zenélnek a főúri szalónokban. Ha a csevegés stílusa nehézkes volt is kissé és pórias, a zenei csevegés csakhamar elérte az ideált. A bécsi szalónok zenéje megszólalt a Figaro lakodalmában. Beaumarchais komédiája megszeli a da Ponte kezében, a cenzura akadékoskodott és az abbé kitepte az összes méregfogakat. Marie Antoinette aligha mondta volna erre a szövegkönyvre, hogy benne: la revolution est déjà en action. Ez a zene szalónzene. A szalónban nem lehet kiabálni, kézzel-lábbal mozogni, fenhangan álmódni. A társalgás semmiségek felett folyhat, a modor finomsága bájosá teszi a semmiségeket. Bécsben vagyunk és a csevegésben egyelőre még több a sentiment, mint az esprit, és ami Beaumarchaisnál csak játék, Mozartnál már megindító érzelm. A beszélgetésben azonban már nincsenek éles hangsúlyok, csak halk árnyalatok vannak, és a társalgásból semmi sem megy veszendőbe, a legrejtettebb gesztus és a pillanatként tartó szemrebbenés sem. Ilyen a Figaro zenéje és ilyenek játszószék a müncheniek. Az arisztokraták, ha nem foglalnak is helyet a színpadon, de a közönség még mindig egy társaság a színészekkel. Színpad és nézőtér között a távolság nem nagy, halljuk a szereplők szívedobogását, látjuk, ha elsápadnak, aláhúzni, hangsúlyozni, kiemelni szinte fölösleges, egy ajkbiggyesztés, szemvillanás, egy kis ráncz, amely elsimul az arcon, mindenki által észrevéte-tik és eleget mond. A színház és a zenekar méreteit megadja, hogy a zenekarban hat elsőhegedűs ül, a forték csak mezzoforték, a pianók pianissimók, a nézőtér pedig összesen

hatszáz hely van. Figaro a bécsi szalónok zenéje, a müncheniek Mozart-játéka szalónstílus és Hermin Bosetti a tökéletes kifejezője. Susannet játszotta, ma már nem létező kellemmel és csinnal.

F. Gy.

IRODALOM.

Írók és olvasók.

Aurea prima sata est aetas... az írók nem írtak és az olvasók nem olvastak. Azután jött az ezüstkor vagy romantika, mikor a költő és a publikum egy anyaméhben születtek, bár függetlenségüket egymás kára nélkül mindig megőrizték. Végül elkövetkezett az ivoire korszaka, amely nem annyira a kávéházi biliárdgolyók, mint inkább az írók agyában fölszögezett elefántcsonttáblák után kapta nevét, amelyen eme misztikus szók foszforeszkáltak: l'art pour l'art. Az írók a Parnasszus ötödik emeletén laktak, szellős és hűvös manzard-szobákban és klasszikus formákban daloltak: a közönség menjen a fenébe... A közönség azonban nem találta eléggé lakályosnak a számára kijelölt helyet, nyugodtan maradt tovább megszokott földszintjén, míg elkövetkezett az idő, hogy az elefántcsonttorony ereszén megfagyott költők lógtak és mérget kezdtek keverni a gonosz kritikusok. Ekkor fölállott Vadász Lipót, Ovidius pedig új fejezetet kezdett, amelynek címéül egyszerűen ezt írta föl: 1913. A közönség olvasott és diktált, az írók azonban az aranykorra gondoltak és letették a tollat.

Mindezt együttvéve pedig hívják: a mult tanulságainak.

Ez a kissé zökkenő komoly fordulat azonban semmit sem változtat azon a tényen, hogy az író és olvasó talán sohasem voltak olyan távol egymástól, mint ma, a kötelező írni- és olvasni-tudás korszakában. Ennek az eltávolodásnak az okát nem nehéz megtalálni. Az art pour l'art esztétikájára épített irodalom csirája abból a meggyőződésből sarjadt ki, hogy a közönség előtt minden hidat föl kell égetnie az írónak maga körül, meg kell tagadnia a tömeggel minden közösséget, hogy fölszabadulhasson minden zavaró, vagy korlátozó momentum alól, ami az író és publikum viszonylatából származik. Bezárkóztak és azt hitték, fölszabadultak. A művészet önmagáért való és semmi köze a közönséghez, — hirdették gögösen a bezárt ajtók mögött — kinek? A közönségnek, a megtagadott tömegnek. Innen aztán már csak egy lépésre esett az épater le bourgeois, amely egyenes elismerése a tömegnek, mint egyenlő ellenfélnek. A bourgeois vadult s a hideg költők nevettek, tűzbe jöttek és még kétségbeesettebb dolgokon törték a fejüket. Ilyenformán azonban az elefántcsonttorony veszedelmesen kezdett hasonlítani valamely csapdához, amelybe önmaguk másztak bele. Az író és az olvasó közötti viszony csak ellenségessé vált, de meg nem szakadt, aminthogy nem is szakadhat meg egészen soha. A Robinsonok tudniillik nem lehetnek soha poéták.

Az art pour l'art másik, még végzetesebb tévedése pedig ott kezdődött, ahol minden folytonosságot, megtagadva a multtal, hadat üzent a tendenciának. A tendenciát teljesen félreértve, minden művészet kerékkötőjének látták; úgy értelmezték, mint erőszakos condottierit, aki jogtalanul foglal helyet a tiszta művészi követelmények között s azoknak önmagukban ható erejét zavarja és gyengíti. Amíg ez a kívülről ható tendenciára vonatkozott, egy előre föladvott teoretikus tételre, amit bizonyítani akartak, addig rendben volt a dolog. De amint átvitték ezt a gyűlöletet a belülről fakadó tendenciára, az írói világnézetre is, rögtön a legnagyobb bajok lettek belőle. Nem

vették észre ugyanis, hogy ez a belső tendencia: vágy, cél, a művész vágya, célja, amely megindítója, kezdeményezője alkotó kedvének, ami nélkül nincs életképes produktivitás. A világirodalom minden igazi értékét meg lehet indokolni, a legnagyobbakat legjobban; egyetlenegy sem pattant ki cél nélkül írója agyából, még a legobjektívabb regényen, a *Bovaryné*-n is érezzük az író szándékát: gyűlöletessé tenni a bourgeoist. Mert az írónak csakugy szüksége van művészete kiélésében fixa ideákra, mint ahogy a favágó sem tudja enélkül végigcsinálni a maga szimplább életét. Tessék csak egy kicsit utánanézni, miért írta Cervantes, Swift, De Foe, Gogol, Turgenyev, vagy Goethe a maga dolgait? Mind tudatosan törekedtek valaminek a kifejezésére, sokszor szinte a tételes bizonyítására, ami már aztán tagadhatatlanul zavarja művészi élvezetünket, de ha ez a céljuk, ez az igazolási vágyuk nincs meg, kérdés, olvashatók-e ma a Fausztot, vagy a Holt lelkeket? Vagy talán Giotto művészetének ártott az, hogy szentképeket kellett festenie? A cél, a tendencia épp úgy, mint a spenceri struggle for life nem gyengíti, de erősíti az erőket és megakadályozza a gyengéket, a feleslegek tulsúlyba kerülését. A parnassienek cél nélkül indulnak utnak s mikor a hamuban sült pogácsa után hiába nyulnak be a tarisznyába, vissza kellett fordulniok. A dilettantizmus utvesztőjébe jutottak, aminthogy minden művészet odajut, amelyik nem tud önmagáról számot adni, amelyik nem tudja létezését megindokolni.

Mikor azonban az art pour l'art csődjét bejelentették, az a közönség, amelyiket szembepofoztak, gyűlölték és lenéztek, egyszerre jogot érzett magában visszaadni a kölcsönt. S az ő formulája egy fokkal sem volt kiméletesebb az elefántcsonttorony lakóinál. Megfordította a tételt és mindent a maga mértékegységével mért. Azt mondta és mondja ma is: a művészek értünk vannak, a közönségért, és megkivánjuk, hogy hozzánk alkalmazkodjanak. Mi, publikum vagyunk a legfontosabbak, a mi szükségleteinket elégítse ki az író, a piktor és a szobrász, s mert mi többen vagyunk, diktálni fogunk, ahogy a renaissance mecénásai diktáltak a művészeknek. Hogy pedig ez hová vezet, arra csak annyit jegyzünk meg, hogy az egész renaissance művészete ebbe a diktálásba pusztult bele.

Az art pour l'art csak addig élt, amíg föl nem fedezték és programot nem csináltak belőle. Amint zászlóra írták, már önmagában hordta czáfolatát. De ugyanígy az olvasó is teljesen elveszti a komolyság talaját lába alól, amint jelszavakkal keresztes háborút hirdet a neki nem tetsző, vagy helyesebben: meg nem értett irodalom ellen. A művész szabadságát önmagán kívül senki sem korlátozhatja, ez mindenkor így volt, és amíg művészet lesz, így is marad. Az írónak jogában áll azt írnia, amit akar, s a közönségnek ezzel szemben joga van azt olvasni el, amit akar. Hogy az író hatásra törekszik és művészi igazságainak szuggesztív erejét a közönség érezni is kénytelen, ez az írónak s általában minden művésznek természetből kapott elsőbbségi és felsőbbbségi joga a publikummal szemben.

Kárpáti Aurél.

Tarka rímek. (*Gábor Andor könyve.*) Gábor Andor tarka rímei egy kabarénk színpadán pukkantak szét, éjfél felé, a villamfényes szivarfüstben, s ezek a rímek most egy könyvben, a napfénynél jelentkeznek. Lehetne ezt írni róluk: francziás, könnyű, elegáns dolgok stb., stb. Ez jól hangzik, mint minden olcsó hazugság, amely nálunk hamarosan népszerű értékjelzétté lesz. *Gábor Andor* nem francziás. Legnagyobb értéke az, hogy ezek a versei magyarok és pestiek, a formában, a pedáns mértékben is annyira magyarok, hogy inkább emlékeztetnek *Arany* János néhány aggkori, hátrahagyott, pesti versére (Ének a pesti ligetről), mint valami montmartrei chansonra, *Aristide Bruant*, *Jules Jouy*, *Franck Nohain* énekeire. Semmi macabre vonás. Semmi koporsószag, affektált temetőszerelem, kalandos és cziczomás romantika, amely nálunk sem otthonos, inkább csupa realizmus és józanság, és ha néhol bizarr, az bizonyára a pesti élet szegénységéből, piszkából, flanczolásából származik. Itt pedig eszünkbe jut egy iskolakönyvi frázis, amelyen egykor annyit neveltünk: »a költő korának erkölcsait ostromozza«. Ugy van, ez az a költő, aki korának erkölcsait ostromozza. *Gábor Andor* született szatirikus. Fájn nekik az ostoba emberek, azok, akik nem tartanak mértéket, akik erejükön felül élnek, akik nem józanok. A nyárspolgárokat nem akarja elképesztetni, — mint a legtöbb kabaré-költőde kritizálja őket és nem a kedélyével kritizálja, inkább a haragos intelligenciájával, a szatirájával. *Heltai* Jenő és *Szép* Ernő a versek humoristája, *Gábor Andor* a szatirikus. Minden kabaré-verse megrovás, dőfés, egy interpelláció az észhez, a jóízűséghez, a bölcseséghez. Mért nem lakunk olcsóbban, mért drágák és urakodók a cselédjeink, mért tanyázunk mindig kávéházakban, mért istenitjük középszerű színészeinket, mért hordanak a pesti nők rüssös, plüssös, paszomántos, slicczes, rojtos ruhákat és háromméteres, hatemeletes kalapokat? Polgári mizériák a témái. Ezeket pedig kedvvel rója meg, akár *Horáczius* a puhá, kéjelgő, építkező rómaiakat, akik a tengert is kiszorították márványtömbjeikkel, vagy *Juvenális* a maga panamázó kortársait. Néha a sima részei is haragosan csikorognak. Önök, akik szeretik, szavalják és énekelik ezt a pesti kabaré-poétát, biztosan csodálkoznak azon, hogy ilyen klasszikus iskolai példákkal világítjuk meg poézisét. De el kell árulnunk, hogy *Gábor Andor* szolid és komoly kultúrával, egy filológus fegyverzetével indult el utjára és *Horáczius*t, *Juvenális*t, meg a többi legalább is úgy ismeri, mint néhány egyetemi tanárunk. Ezt a kultúrát tudja használni. Elvetni is tudja. Mert igazi érték, aki itt termett és a miénk.

Liliomkehely. (*Vidor* Marcel versei.) Egyszerűség, közvetlen, üde báj jellemzi ezeket a verseket. A modern magyar líra legutóbbi nagy kavargása nyomtalanul suhant el írójuk lelke fölött és ez csak javára szolgált a poétának, akinek eredeti hangját nem zavarta meg semmi kívülről jövő hatás. Így elkerülte azt, hogy az utánzóik értékelen, pusztán ügyeskedő csapatjába keveredjék, ellenben a maga útját járva megerősödött. Formaérzéke tisztultabb és kifejezőbb lett, könnyedén és frissen versel, minden erőszakos keresettség nélkül. Az *Arno partján* után nagyot fejlődött témái megválogatásában is. Tartalomban is megnevesedve, kifejlődve áll előttünk ez a

Vegyen Schweizer's Selymet

Kérjen mintákat tavaszi és nyári újdonságainkból ruhákra és blúzokra: Volle, Foulard, Messaline, Crepe de Chine, Eolienne, Mousseline, 120 cm széles méterenként K 1.20-tól méterenként, fekete, fehér, egyszínű és mintázott, valamint himzett blúzok és ruhák batist-, gyapjú-, vaszonból és selyemből. Csakis garantált szolid selyemszöveteket adunk el közvetlen magánosoknak bér- és vámmentesen házhoz szállítva. (Dupla levélpórtó).

Schweizer & Co., Luzern U 9

Selyemszövet-kivitel. (Svájcz) Kir. udv. szállítók

EGO szén-savas pipere BORAX

1 levél: 30 fillér
1 doboz: 1 korona

Szeplőt, pattanást, miteszt, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Bársonysima, rózsás, üde, bájos arczín ad. **A mosdóvizet azonnal puhává teszi.**

Mindenütt kapható! Ügyeljen a védjegyre!

EGO pipere-boraxszappan	K 1.—
EGO pipere-boraxcrém	K 1.50

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája
Budapest, VIII. kerület, Baross-utca 81

szimpátikus, meleghangu költő, akinek hangulatos sorából egy őszinte, becsületes talentum ereje sugárzik felénk. Nekünk legjobban tetszettek a *Mimóza* és a *Késő vágy* strófái, de a kötetnek majd minden verse hangulatot kelt, és annak bizonyítéka, hogy *Vidor* Marczel szigorú önkritikával becsülte meg írásait és publikumát. A kötet végén néhány japán fordítást találunk, a finom, stilusos apróságokhoz illő sikerült fordításban. A csinosan kiállított könyv címlapját *Aiglon* rajzolta.

KÖZGAZDASÁG.

A Budapesti Közuti Vaspálya-Társaság március 26-án tartotta negyvennyolcadik rendes közgyűlését. A társaságban levő részvények egy részének értékesítése tárgyában az igazgatóság előterjesztette, hogy a kormányhatóságilag engedélyezett pályázatépítések, telepbővítések, járműbeszerzések és egyéb beruházások költségei a rendelkezésre állott pénzkészleteket és a kötvények eladásából 1912. év végéig befolyt összegeket felémésztették, sőt az igazgatóság kénytelen volt a beruházási költségek egy részét függő kölcsön útján fedezni. A függő kölcsön rendezésére, továbbá a megkezdett és a folyó évben folytatandó beruházások, nemkülönben a társaság érdekkörébe tartozó vállalatok beruházási szükségleteinek fedezésére a f. évben mintegy 30.000.000 K pénzsükséglet mutatkozik. Az igazgatóság javaslatára a közgyűlés elhatározta, hogy a társaságban levő címletekből 50.000 drb. részvény értékesítésék. Az 1912. évi 6.441.679 (1911-ben 5.889.111) K tiszta nyereségből a közgyűlés határozata alapján 5% osztalékul 1.682.890 K-t, az igazgatóságnak 475.878 K-t fizetnek, a tisztviselők jutalmazására 142.763 K-t, a felügyelőbizottság díjazására 19.200 K-t, a választmány díjazására 9600 K-t fordítanak, a fennmaradó 4.111.348 K összeghez hozzáadva az 1911. évről áthozott 80.933 K-t, rendelkezésre áll 4.192.282 K, amelyből az osztalékjogosult 168.289 drb. részvény és 14.690 drb. élvezeti jegy után darabonként 22 K, összesen 4.025.538 K felülosztalékot fizetnek, a még megmaradó 166.744 K-t pedig új számlára viszik át. A közgyűlés az igazgatóságba új tagokul Schreyer Jakab dr.-t és Singer Zsigmond dr.-t választotta be. Az igazgatóság a közgyűlés után megtartott ülésén elnökké Lánczy Leó v. b. t. t.-t választotta meg.

A Központi Kereskedelmi és Iparbank r.-t. március 21-én tartott közgyűlése elhatározta, hogy az 554.148 K tiszta nyereségből az alapszabályszerű leírások után a tartalékalapok javadalmazására 70.000 K fordítatik, úgy hogy azok 515.000 K-ra emelkednek, osztalékul részvényenként, szemben a tavalyi 12 K = 6%-kal, 10 K = 5%-ot, összesen 400.000 K-t fizetnek, a fennmaradó 34.169 K-t pedig az 1913. üzletév számlájára viszik át. A közgyűlés az igazgatóság új tagjaivá Havas Emil udv. tanácsost, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltóbank igazgatóját és dr. margitai Neumann Miksát, a Magyar Jelzáloghitelbank igazgatóját, a felügyelőbizottság új tagjaivá pedig Forró Oskárt és Ágai Vilmost, a Magyar Jelzáloghitelbank elnökeket választotta meg.

HETI POSTA.

Nyiregyháza. F. G. Mindegyik kérdése olyan, mintha az Akadémián faragták volna. S nekünk erős a gyanunk, hogy ön valamelyik akadémiai díjra akar pályázni, de a tudástőlünk szeretné olcsón, egy szerkesztői üzenet útján beszerezni. Hogy mely drámairók írták műveiket Shakespeare hatása alatt a legrégebbi időktől a legujabbig? Uram, ha mi ezt

tudnók, akkor mi magunk pályáznánk az akadémiai díjra. — Szociális kérdésekkel ma már minden lap foglalkozik.

Budapest. Sch. I. A fordítani valókat magunk válogatjuk ki. Sajnálattalunkra, a küldött munkát nem használhatjuk. A kéziratot nem őriztük meg.

Gazda. Mindent elolvastunk, tehát elolvastuk a Farsang végét is. Nem használhatjuk, de vigasztalására megjegyezzük, hogy nem a legrosszabb azok közt, amiket az utolsó hetekben kellett elolvasnunk.

Bendeguz. Köszönet.

Nem közölhető. Ádámok-Evák, Advent, Tűz, Erzsébet.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Rossz benyomást gyakorolnak a ferdére taposott cipő-sarkok. Utasítsa azért cipészét, hogy cipőjét azonnal bersonozza, vagyis valódi Berson gummisarokkal lássa el és ön ezzel eléri, hogy cipői állandóan elegánsan maradnak.

Adriai és középtengeri luxushajókirándulás. Az április hó 28-án Fiuméből elinduló »Ivernia« Cunard-gőzessel tizenkilenc napra terjedő és szárazföldi tartózkodásokkal is kombinált üdülő hajókirándulás indul. A Trieszt és Messina érintésével Nápolyba menő kéjutazás programján Taormina, Catania, Siracusa és Palermo, valamint Nápoly környékének (Pompeji, Sorrento, Capri) a meglátogatása is szerepel. Az utazás részvételi díja, a szárazföldi tartózkodások minden költségeivel és az összes borraival együtt, 650 korona. Részletes uti programot díjtalanul küld a Központi Menetjegyiroda (Budapest-IV., Vigadó-tér 1.).

Mily visszatartó látvány egy csunya, szeplős, májfoltos, himlőhelyes arc, mily hátrányos az ily külső, mily rossz benyomást tesz a szemlélőre, pedig egy csapással meg lehet szüntetni, nem kell hozzá más, mint Földes-féle Margit-crème, Margit-szappan és Margit-poudre.

Az új Berson

gummisarok

tartóssága, rugékonysága, eleganciája utolérhetetlen!

JORICIN

Igen kellemes ízű, biztos hatású, enyhe hashajtó! Nagy üveg 1 korona, kis üveg 60 fillér, 6 koronán felül franco küldenek a készítő: Basch és Szamosy gyógyszerészek, Budapest, VIII. kerület, Rákóczi-ut 25/B. szám.

CZÍPŐK

Elsőrangú angol varrott férfi és női. Egységárak: K 16.50, 20.50.
Zsuffa utóda **FÜREDI ÁDÁM** Budapest
IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)
Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Telefon 94-07.